

CONCETTA LA MAZZA

Voorbij de blauwe lucht

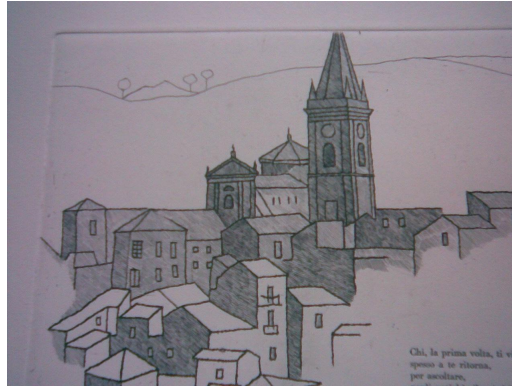

Biografie

Concetta La Mazza werd geboren in Novara di Sicilia in 1936, de oudste dochter van Domenico La Mazza en Teresa Correnti. In 1950, na een pijnlijke periode van "toewijzing" aan haar tante van moederskant, voegde ze zich bij haar ouders in Domodossola, waar ze nog steeds samen met haar man Giuseppe woont. Hij heeft drie kinderen: Armando, Luciano en Daniela. Onlangs is het overweldigende verlangen om zijn jeugd in Novara te herinneren in zijn geest geslopen en hier is de geboorte van dit intieme, persoonlijke dagboek, maar vol anekdotes en verwijzingen naar de omgeving van die tijd: de stad, het platteland, de mensen, gewoonten, tradities van dat gebied in de donkere jaren van de Tweede Wereldoorlog.

De oer-energie van schrijven

De kleine Concetta wordt toevertrouwd aan haar ooms en wordt ongewild gedwongen om in Castrangia te gaan wonen in een krot ver van de stad en haar metgezellen. Zo reist hij zijn persoonlijke Via Crucis in eenzaamheid tijdens de harde oorlogsjaren tussen honger, onwetendheid over de tijd, bijgeloof en mishandeling. Na de oorlog de onvermijdelijke emigratie en het natuurlijk moeilijke begin in het noorden.

Dit alles wordt verteld door de ogen van een klein meisje dat de fasen van haar groei in het geheugen opnieuw bekijkt en dat ons met verrassende frisheid en een subtiële draad van ironie het plezier teruggeeft om - eindelijk - een emblematisch verhaal van onze familiegemeenschap te lezen, in staat om ons diep te raken en dat is van ieder van ons.

In deze korte roman van Concetta La Mazza ondermijnt het schrijven elke regel en keert het terug naar zijn oorsprong, vrij van elk formeel schematisme, gedreven door een geheimzinnige innerlijke vitaliteit, het wordt een woeste rivier die alles overweldigt, het is de stortregens van de ziel.

De figuren van de ooms, Antonia en Michele, zijn gedenkwaardig, net zoals het beeld van Novara even genereus, omhullend en lieflijk als hard en hard blijft.

Eindelijk, de moeilijke overgang naar de adolescentie wanneer het onherstelbare gebeurt, maar de kleine Concetta geeft zich niet over aan het tragische lot, dankzij haar moed en onwrikbare hoop in de toekomst, dankzij haar ogen die in staat zijn geweest om te kijken... verder dan de lucht blauw!

NINO BELVEDERE

"De beproeving begon voor mij. Het was waarschijnlijk een warme dag, de zomer van 1938 begon, ik was twee jaar oud en mijn tante kwam me ophalen. In een stoffen zak stopte ze een blouse en twee onderbroeken, en onbewust van alles verliet ik mijn huis. Ik was zo klein dat ik niet kon beseffen dat mijn Via Crucis die dag zou beginnen."

Voorbij de blauwe lucht

Hoofdstuk een - Het ouderlijk huis

Inmiddels is het een oude onbewoonde ruïne, verstikt door spinnenwebben en aangevreten door motten, maar lang geleden stond in Novara, een stad onder een majestueus fort op de bergen van Messina, in een steegje in de wijk Engia een huis vlakbij de fontein. De toegangsdeur kwam uit op een interne trap die naar de eerste verdieping leidde waar een kleine kamer was met een houten plank: het was de slaapkamer. Je ging naar boven en daar was de keuken, als je dat zo zou kunnen noemen. In een hoek stond een stenen plaat waarop het vuur werd aangestoken en een ijzeren driepoot waarop de pan pasta stond. Daartegenover, aan de pikzwarte muur, een houten schop, twee

zeven, een kleine en een grote, de oven om brood te bakken, aan de ene kant een half verrotte kist, een tafel, twee "furrizzi" en een gammele stoel. Eindelijk was er een kamer, met een klein balkon met uitzicht op de steeg, waar slechts een eenpersoonsbed stond. Dat gat was het koninkrijk waar zijn grootvader woonde, weduwe in 1934. Onder de trap was een stenen latrine met een houten deksel gemaakt. Aangezien er geen riolering is, moet deze laatste hebben gediend om de stank die vrijkwam te verminderen. Het huis had natuurlijk geen stromend water en elektriciteit, gemakken die zelfs de baronnen in die tijd niet hadden. Ernaast was een houten poort die naar de balk leidde waar de kippen op het hout zaten.

In deze hoek, niet van deze wereld, woonde mijn moeder, die naaister was, samen met mijn grootvader, twee broers en een zus, allemaal ouder dan zij, getrouwd en woonden ook in Novara. Mijn moeder was blond, mager, heel tener gebouwd, ze had heel fijne trekken en wat het meest opviel aan haar gezicht, wit als melk, waren twee grote blauwe ogen, bijna altijd bang en verdrietig. Misschien was de plotselinge dood van haar moeder, toen ze vierentwintig was, de oorzaak geweest van haar fysieke en morele zwakheid.

Een paar jaar na de dood van mijn grootmoeder ontmoette mijn moeder, dankzij de tussenkomst van een van haar peetmoeders, haar charmante prins. Mijn vader behoorde tot een adellijke familie uit Badiavecchia, die een taverne met een tabakswinkel en levensmiddelen runde. Het was een familie van harde werkers en mijn vader was naar alle waarschijnlijkheid een man, erg knap, lang, donker, zelfverzekerd en ondernemend. Hij woonde in een gehucht ver van de stad: te voet, in een goed tempo, kwam hij in een half uur aan. Zijn vader sleepte houtskool. De moeder was een dynamische vrouw, 's ochtends ging ze met de

muilezel naar Novara om de spullen te kopen die ze in de winkel had geleverd: tabak, zout en eetwaren. Hij kleepte zich altijd elegant met een grote zwarte sjaal om zijn nek, hij kocht ook de krant om klanten op de hoogte te houden. Het was de enige winkel in het gehucht en het welzijn in dat huis, hoewel er acht monden te voeden waren, ontbrak niet.

Laat op de avond hielp hij zijn inmiddels aangeschoten klanten - en zijn portemonnee - opzichtig door de wijn aan te lengen met gekleurde frisdrank. Aangezien kinderen niet altijd het werk van hun ouders erven, had mijn vader het schoenmakersvak geleerd. Na een verloving die enkele maanden duurde, gingen mijn vader en moeder, ooit getrouwd, hun liefdesnest maken in het huis bij de fontein in de wijk Engia. Precies negen maanden later arriveerde ik op deze wereld en, volgens een heilig gebruik in het Zuiden, werd ik vernoemd naar mijn grootmoeder van vaderskant, Concetta. Ondanks mijn prille leeftijd had ik een donkere en gerimpelde huid, ik huilde altijd. Opa, aangezien we geen wieg hadden, moest me de hele dag in zijn armen wiegen, 's nachts sliep ik in het grote bed bij papa en mama. In alle opzichten was ik erg lelijk en ondraaglijk. Een paar maanden later, toen er weinig werk was in het land, besloot mijn vader om op Sardinië te gaan werken. Toen hij naar het andere eiland vertrok, liet hij zijn moeder achter met de huilende baby en een ander wezen dat in haar baarmoeder schopte.

Toen ik twintig maanden oud was, werd mijn zusje Rosa geboren. De naam was van de grootmoeder van moeders kant. In tegenstelling tot Concetta was Rosa - wederom volgens mijn moeder - mooi, met een witte en roze huidskleur, bruin haar dat een harmonieus gezicht omlijstte dat werd verfraaid door twee prachtige blauwe ogen: een bloem, zoals haar naam! Zo erg zelfs dat toen mijn moeder met Rosa in haar armen naar de fontein

ging om water te halen, haar vrienden haar vroegen hoe het mogelijk was om twee totaal verschillende dochters te baren. - Chista cà, Rusina, s'ì ch'ievi billicchia, ma l'otra... - Deze, Rosina, ja ze is mooi, maar de andere... zeiden de vrienden met een grimas. Ondertussen bleef ik in deze situatie onrustig, alsof ik het voorgevoel voelde van mijn beproeving, die ik, godzijdank, doorstond, zij het niet met berusting.

Om de rest van het verhaal te vertellen, moet ik je eerst voorstellen aan mijn tante Antonia, kortweg z'ì 'Ntuoia. Ze was de oudere zus van mijn moeder, er zat zeventien jaar verschil tussen die twee. Ze was een kleine, mollige vrouw, met vuil haar dat over haar ogen viel. Zijn verwaarloosde gezicht zag er ouder uit dan hij in werkelijkheid was, en er lag zoveel vernedering in zijn lege blik. Op twintigjarige leeftijd, toen huwbare leeftijd, trouwde ze met een volle neef van haar, die net was teruggekeerd van haar werk in de Sempione-tunnel, die weduwe was en een zoon van drie jaar had. Deze man, mijn oom Michele, z'ì Micheri, was een kleine man en zag eruit als een plebejische kopie van koning Vittorio Emanuele III, hij woonde in een huis dat hij bezat in een straat van de stad die zeer kenmerkend was voor de trappen van bijna twee meter breed. Het was een prachtig huis. Op de begane grond was de timmerwerkplaats met een grote centrale toonbank met een bankschroef, twee wandkasten waarin hij raspen, beitels, boorgaten, gutsen en grondboren bewaarde, een draaibank voor het afronden van de voeten van de tafels die hij bouwde, een voor het slijpen van vlakken en messen, een houtkachel met een steelpan om de lijm vloeibaar te maken, overal opgestapelde planken, een paar zagen aan de muur, wat geluksbrengers zoals hoefijzers, geitenhoorns en schildpaddenhuiden, kortom een van die plekken die door nu behoren ze alleen tot de wereld van herinneringen.

Een houten trap leidde naar de eerste verdieping, waar twee ruime kamers waren met keramische tegels, een luxe in die tijd, een dressoir gemaakt door mijn oom, een bank, een tafel en enkele stoelen gevlochten met raffia, een soort plantaardig touw. Vanaf het balkon dat uitkeek op de straat midden augustus, toen de processie van de Assumptie naar de abdij ging, was het mogelijk om het gekroonde hoofd van de Madonna met de hand aan te raken. Aan de andere kant kon je vanaf de tweede verdieping Rocca Salvatesta zien en aan de overkant, door een spleet tussen de huizen, kon je het prachtige landschap van de bergen bewonderen die zich geleidelijk verder uitstrekten, voorbij de blauwe lucht, tot je de zee bereikte waar, vooral in de koele lentedagen als er geen mist was, kon je Vulcano aan de rand van de horizon zien en dan Lipari, Stromboli en alle andere eilanden: een natuurspektakel, een glinsterende veelkleurige ansichtkaart.

Een andere trap ging naar de eerste verdieping, waar de keuken en slaapkamer waren, de eerste zeer ruim en uitgerust met een houtoven voor brood en een gietijzeren kolenkachel om te koken. Het was ongetwijfeld een prachtig huis, afgezien van het ongemak van de keuken zonder gootsteen met afvoer om de meer essentiële huishoudelijke taken te doen. Sommige gemakken waren toen nog ondenkbaar. In feite werd het water in een zinken vat uit de openbare fontein gehaald en vervolgens naar de tweede verdieping gebracht, waar het in een grote terracotta bak werd gegoten om de afwas te doen. Omdat er geen afvoer uit de gootsteen was, werd het water uit de wasbak teruggebracht naar de begane grond en door het toilet gespoeld. Voor een vrouw was het erg vermoeiend werk. De slaafse en vernederende toestand, aan de grens van elk menselijk uithoudingsvermogen, bereikte zijn hoogtepunt tijdens het avondeten toen tante Antonia, uit respect voor haar man, van

hetzelfde bord moest eten waar hij eerder had gegeten, en misschien herhaalde de peetzoon de hetzelfde, maar ik heb hier geen bepaalde herinnering aan.

Oom Michele was een sombere en norske man, zowel een arbeider als een dwaas, in plaats van een hart had hij een zandstenen hamer. In zijn ogen heb ik nooit een sprankje tederheid of mededogen voor anderen gezien. Ze scheidde haar tante thuis af om voor haar zoon te zorgen, ze moest eten klaarmaken, zijn bediende zijn en altijd ja, ja, ja zeggen. Hij kon niet eens op het balkon uitkijken, anders zouden er problemen ontstaan, terwijl hij bijna elke avond na het werk met zijn vrienden naar de kroeg ging om wat te drinken.

Hij zou wankelend thuiskomen, badend in het zweet en met een stinkende adem die onmogelijk was om in de buurt te zijn. In plaats daarvan wachtte mijn tante bij het olielampje tot laat in de nacht op hem zonder zelfs maar te eten. Toen de kleine koning uitgeput terugkwam - hij had vaak niet eens de kracht om de trap op te gaan - liet hij zich op de stoffige werkbank vallen en bleef daar de hele nacht om nuchter te worden. Ondanks alles bedekte tante Antonia hem met een jas en zat ze liefdevol naast hem om tot de ochtend over hem te waken. Zo gingen de jaren voorbij en in ruil voor die toewijding kon ze niet eens haar familieleden bezoeken om scènes te vermijden. Hij, jaloers, bekrompen en aanmatigend, ging haar stopgaren, kammen, haarclips en andere dingen kopen om te voorkomen dat ze het huis zou verlaten. Toen ze werden uitgenodigd voor een huwelijksceremonie, keerde oom Michele pas op het laatste moment terug naar huis en kon tante Antonia niet alleen gaan totdat de familieleden erin slaagden haar man op te sporen. Af en toe wisten ze hem te overtuigen, andere keren kwam hij op tijd maar dan, midden in het gezelschap, verdween hij en keerde tante Antonia,

teleurgesteld en ontevreden, helemaal mogia mogia huiswaarts. In de loop van de tijd bouwde ze bitterheid en verdriet op, kon ze zich bij niemand uiten omdat ze geïsoleerd was, ze was ten prooi gevallen aan vreselijke hoofdpijn en kiespijn die haar wekenlang kwelde.

Op een dag belde een buurman, zo goed en vroom, zio Michele en schold hem uit voor alle mishandeling die hij zijn vrouw had aangedaan: - Je zou je moeten schamen - ze schreeuwde tegen hem - zo'n vrouw laten lijden... Antonia moet haal wat lucht, je hoeft haar niet thuis af te zonderen, ze moet uitgaan, naar de mis gaan, naar familie gaan, zoals alle christenen doen. Ze moet vooral lopen, alleen zo zal de hoofdpijn weggaan...- de buurvrouw nam een korte pauze en vervolgde toen: - minder dan een uur hier vandaan lopen we over een muilezelpad, we hebben wat grond en een heel bescheiden huisje met een keuken onder het dak en nog een licht vochtige kamer die in de zomer als slaapkamer gebruikt kan worden. In dit land zijn er planten van hazelnoten, vijgen, mandarijnen, mispels, druiven, zizzole, appels, peren, olijven, kortom, al het goede.

Zoals je weet, moet ik na de dood van mijn broer voor mijn tante zorgen en kan ik niet langer voor het platteland zorgen, dus ik dacht erover om het te verkopen. Waarom koop je het niet? Zodat je vrouw frisse lucht zou kunnen inademen... Oom Michele aarzelde aanvankelijk, maar ging toen bij haar op bezoek en overtuigde zichzelf er zelfs van om het te kopen. In korte tijd werd het contract bedongen en werd het eigendom van hem. Zo stelde de imitator van Vittorio Emanuele III, steeds sluer en verraderlijker, tante Antonia voor: - je leert vijgen plukken en drogen. Als je je kleren moet wassen, ga je naar de rivier en haal je het water dat je nodig hebt om te drinken en te koken door een gat in het zand te graven om het te zuiveren. We kunnen ons

terugtrekken om op het platteland te gaan wonen: ik zal werken als een timmerman voor de gezinnen die in de nabijgelegen gehuchten San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia en Piano Vigna wonen. Het zal ongemakkelijk zijn in de winter als de rivier met water zwelt, maar ik zal dit obstakel overwinnen. U zult daarentegen kunnen genieten van het platteland. Met neergeslagen blik deed tante Antonia nogmaals wat haar was opgedragen: - Cuomu tu voi, eu fazzu - Zoals je wilt, ik doe het, antwoordde het arme ding gehoorzaam.

Hoofdstuk twee - Niet van deze wereld

In het vroege voorjaar van 1936 verhuisden de arme vrouw en oom Micheri naar Castrangia, op het platteland, vlakbij de bedding van de beek. In de verschillende gehuchten van Badiavecchia, San Basilio en Vallancazza verspreidde zich het bericht dat hij in ieder geval beschikbaar was en men belde hem voor het werk. In die tijd was het de gewoonte, ook al lijkt het tegenwoordig misschien vreemd, dat als ze een tafel, een raam, een deur of een kleerkast nodig hadden, ze de timmerman belden en hem in huis namen: ze improviseerden een werkbank en zorgden voor de nodige hout. Oom Michele bracht het gereedschap en bleef ter plaatse tot het werk voltooid was.

Ze riepen hem om een boom om te hakken en die een paar jaar te laten drogen. De stam van de boom werd vervolgens op een muur gemonteerd. De timmerman hield de zaag van bovenaf en een assistent van beneden: "Serra serra mastro dascio che dumè fagimmo a cascìa" (Zaag zag o grote meester dat we morgen de kist zullen maken).

De boomstam was aan een muur bevestigd. Met een enorme zaag bemachtigden ze de tafels en hiermee bouwden ze ramen, bedden, kleerkasten. Om dit werk te doen, stond hij om 4 uur op

en ging op pad met zijn plunjezak en strijkijzers. Toen hij thuiskwam, boden klanten hem vers gemolken melk met ui en brood aan. Tussen de middag een bord pasta en een stukje kaas. Tegen de schemering stopte hij met werken en ze gaven hem zelfgebakken brood als eerste aanbetaling voordat de rekening zondag in Novara werd betaald.

Een paar jaar gingen voorbij en zijn zoon, Turillu, was opgegroeid en begreep uit de eerste hand dat hij niet van plan was, voor niets ter wereld, de rest van zijn leven geïsoleerd op het platteland door te brengen. Hij had het vak van zijn vader geleerd, maar wilde zich specialiseren en schrijnwerker worden. Hij wist zijn vader ervan te overtuigen hem naar een stad te sturen waar de mogelijkheid bestond om die kunst te leren. Hij verhuisde naar Catania en na twee jaar stage werd hij erg goed, hij voelde zich klaar om dat werk te doen, en aangezien hij nu negentien was, dacht hij dat de tijd voor hem was gekomen om zijn eigen gezin te stichten. Hij kende al jaren een herdersdochter en besloot te trouwen, maar het ging tegen de wil in van Zi Micheri die zou hebben gewild dat zijn zoon zou trouwen met een vrouw van zijn kaste. In die tijd ongelooflijk, maar het was zo: voor een ambachtsman was het trouwen met een herdersdochter een grote schande. Plotseling ontstond er een groot conflict tussen vader en zoon, wat Turillu ertoe bracht zich definitief los te maken van zijn vader en stiefmoeder. Met zijn nieuwe gezin verliet hij het land en verhuisde naar Como waar hij veel fortuin verdiende met zijn werk.

De ooms hadden geen kinderen, dus met het vertrek van Turillu werden ze voorgoed alleen gelaten. Degene die het meest onder dit isolement leed, was tante Antonia die de hele dag praatte met de vogels, de vliegen en de muggen die om haar heen zoemden. In die grot op het platteland had hij met niemand de kans om te

praten. Alleen ter gelegenheid van belangrijke feestdagen zoals Kerstmis, Pasen of het feest van de Madonna Assunta half augustus kreeg hij de gelegenheid om naar het dorp te gaan om mijn moeder te bezoeken. Tijdens een van deze bezoeken, na lang geklaagd te hebben over haar toestand, stelde ze haar zus voor: - Beste Teresa, ik heb gemerkt dat je met twee kleine meisjes te veel problemen hebt, vertrouw Concetta aan mij toe zodat je vrijer zult zijn om wijd je aan de kleine. Ik neem haar mee naar het platteland waar de lucht aangenamer is en haar goed zal doen - Mijn moeder was aanvankelijk onzeker, maar toen, zoals altijd, gezien haar gemakkelijk geconditioneerde aard, stemde ze achter de dringende aandrang van haar zus in.

De beproeving begon voor mij. Het was waarschijnlijk een warme dag, de zomer van 1938 begon, ik was twee jaar oud en mijn tante kwam me ophalen. In een stoffen zak stopte ze een blouse, twee slipjes en onbewust van alles verliet ik mijn huis. Ik was zo klein dat ik niet kon beseffen dat mijn Via Crucis die dag zou beginnen. We liepen langs het muilezelpad tot we na een half uur of misschien wel meer aankwamen op deze eenzame plek met de niet erg geruststellende naam Castrangia (Cassandra!) als om ongeluk aan te kondigen, kortom, de naam was al een heel programma, zelfs als ik het op dat moment niet kon beseffen. De man heette me aanvankelijk welkom, de tante kocht af en toe wat snoep voor me om mijn sympathie te winnen en als ze me vergezelde naar Novara om mijn moeder te bezoeken, drong ze er altijd op aan dat ik niet naar huis hoefde, maar dat het beter was om op te groeien met haar die alleen was en dat ze mijn moeder zou zijn. Ik kon niets anders doen dan gehoorzamen.

Ondertussen kwam mijn vader terug van Sardinië, bleef slechts een week, genoeg om mijn moeder zwanger te maken, en

vertrok weer. We waren in 1939 en het jaar daarop werd Antonietta geboren. Ik herinner me nog vaag dat mijn tante Antonia me meenam naar Novara om mijn moeder te zien en dat ik mijn zus voor het eerst zag. Ik wilde thuis blijven om de kleine Antonietta te knuffelen, maar mijn tante, die steeds meer controle over mijn leven had, stijf als een soldaat, zei tegen me: - Turnemmu a casa, ti fazzu eu 'na bella causitta - (Laten we naar huis gaan, Ik zal voor je zorgen, een mooie pop).

Toen we bij het krot aankwamen, legde hij in mijn armen een vod "causitta" met rood geverfde, angstaanjagende ogen. Ik werd bang. Het was een periode dat ik altijd huilde omdat ik terug wilde naar Novara, naar mijn grootvader en moeder, maar er was geen manier om Zi Antonia te overtuigen: haar hart was doodsbang en doof voor al mijn klachten. In de eerste drie jaar brachten we veel tijd door in het landhuis in Castrangia, waar geen levende ziel was, slechts zelden zagen we vakantiegangers in de huizen die her en der verspreid stonden.

Op zondag gingen we naar het dorp en ging ik op bezoek bij mijn moeder, mijn kleine zusjes en mijn grootvader van moeders kant. Opa was een aardige man met een snor. Hij had een snuifdoos bij zich waaraan hij af en toe snoof. In de winter nam hij me onder zijn mantel en nam me mee naar het plein om wat snoep te kopen en de wijn te proeven in de taverne "Sciancaditta" boven het ziekenhuis. 's Avonds keerden we terug naar Castrangia.

Op sommige avonden ging mijn oom repeteren met de band, waar hij trombone speelde, daarna stopte hij om wat te drinken in de herberg en keerde opgewekt terug naar het platteland. Op 500 meter van Castrangia begon hij "Concettina, 'ntoia..." te roepen. Thuis had de tante ondertussen de aardewerken pot klaargemaakt om het water op de driepoot te verwarmen.

Halverwege het koken kreeg hij een pollepel kokend water in zich, misschien om de wijn weg te gooien. In een ijzeren pan bereidde mijn tante de ui met de tomaten om de pasta op smaak te brengen. De ui was niet gaar en deed me overgeven. "Eet, anders pak ik de riem en geef je de lichamen...".

In die tijd was een vrouw van Venetiaanse afkomst de vroedvrouw van San Basilio. Als de rivier in de winter vol stond, droeg oom Michele het op zijn schouder (een ciancalea) voor aankopen in de apotheek in Novara. Hij stopte thuis en zei: "Antonia, geef haar een sjaal want het is koud". Arme tante, ik weet niet of ze begreep dat ze Michele's minnaar was.

Ik was nu vijf jaar oud, geïsoleerd op het platteland, zonder met iemand te praten was ik als een wild dier geworden. Ik schaamde me voor iedereen. Toen we naar Novara gingen, verstopte ik me omdat ik bang was voor mensen. De burens beseften deze transformatie en dus adviseerden ze mijn ooms om me naar de kleuterschool te sturen. Gelukkig waren de ooms overtuigd. Dus op een ochtend stuurde mijn tante mijn oom Michele om een koekje voor me te kopen en dat in de mand van wit stro te doen die mijn grootmoeder van vaderskant me had gegeven. Bij het koekje legde hij een vers eitje. Hij vergezelde me naar de kleuterschool in de buurt van de abdij van het dorp. Toen de non de deur opendeed om me welkom te heten, begon ik te schreeuwen. Gegrepen door angst gooide ik de mand op de grond, het ei verbrijzelde en bevulde overal de vloer. Mijn tante strafte me door me hard te slaan en nam me mee naar huis. Zo werd mijn eerste kleuterdag ook mijn laatste.

Het kwam voor dat mijn oom vanaf mijn vierde zei: "Concettina, ga naar Novara om wat carmieri (kalmeringsmiddelen) voor mijn hoofdpijn te halen." Ik rende als een fret over het muilezelpad, ik

kwam door de wijk Greco, soms stopte ik bij de fontein om mijn dorst te lessen, en ik kwam aan bij de apotheek "du Surcittu". Hij, de apotheker, vertelde zijn vrienden verbaasd dat ik in korte tijd als een bliksemschicht naar Novara zou gaan en terugkeren. Toen ik vijf was, brachten ze me naar verre familieleden in Barcelona. Daar zag en hoorde ik voor het eerst mijn verbazing... de radio! We gingen ook naar een winkel om een stuk erwtenkleurige stof te kopen. De verkoopster stelde voor: - Koop ook de muts en de witte sjaal -. Uiteindelijk waren ze overtuigd en de verkoopster gaf ons gratis twee restanten glanzend blauw en lichtblauw satijn. De volgende dag brachten we de stoffen naar mijn moeder die de kleding in een paar dagen maakte. Op zondag voelde ik me als de dochters van de markiezen en baronnen van Novara.

In de winter van 1941, midden in de oorlog, besloot mijn vader, nadat hij zijn werk op Sardinië had beëindigd, met een vriend van hem om zijn fortuin te zoeken in een noordelijke stad en te leven door zijn oude baan als schoenmaker op te nemen. Er hing het gevoel in de lucht dat mijn moeder bij mijn vader wilde komen en ik werd hierdoor gestoord, zo erg zelfs dat ik op een dag onder zijn bed gleed, me uitkleedde en de twee rijstkorrels van toekomstige tepels met korstjes observeerde omdat mijn tante heeft mij nooit gewassen. Ik heb ze met geweld uitgetrokken. Ik herinner me dat ik bloed zag omdat ik mezelf had verwond. Ik trok het canvas overhemd aan dat dag en nacht nodig was, toen de jurk, en niemand merkte het op.

Voordat ze vertrok, probeerde de moeder het huis van de grootvader op orde te laten, en de arme kerel bleef alleen achter. Hij dacht erover elektrisch licht aan te doen, in die tijd het voorrecht van de heren. Vroeger werd "u lusu" gebruikt voor aardolie. Oom Michele was van streek: een paar dagen later

belde hij op zijn beurt de elektricien en liet hij ook het licht in zijn huis installeren, dus toen ik naar het dorp ging, genoot ik ook van een beetje licht op de steile houten trap. Als ik naar het toilet moest (een latrea), eigenlijk een simpel gat dat zich op de begane grond achter zijn laboratorium bevond, stonden er altijd doodskisten naast, die mijn oom bouwde om klaar te staan in geval van verzoek.

Op de ochtend van 1 maart 1942, gekleed in blauw satijn met lichtblauwe mouwen, vergezelde ik samen met mijn oom en grootvader Tore mijn moeder en kleine zusjes naar Piazza di San Sebastiano per post, dat wil zeggen, per bus, die zou ze naar het treinstation van Vigliatore brengen. Haar 4-jarige zusje Rosa wilde niet naar boven en om haar oom te overtuigen zei ze: - als je niet naar boven gaat, ben je ietto du pidti - (ik laat je twee scheten).

Ik, de oudste, onder invloed van mijn tante, ging niet weg en bleef in Novara. Ik kon niet stoppen met huilen. Ik zocht troost in de armen van mijn grootvader. Ook hij werd alleen gelaten en die dag bleef ik bij hem om hem gezelschap te houden. Na ongeveer twintig dagen arriveerde de eerste brief van de moeder, die vertelde over het succes van de reis. Pa had haar een gezellig appartement laten zoeken met water in huis en een gasfornuis, een noviteit voor haar. Om het verhaal voort te zetten, had ze de dag na haar aankomst een kapper in huis geroepen om haar een modieus kapsel te geven. In het dorp droegen bijna alle vrouwen hun haar lang met een tupe. Kortom, mijn moeder was voor het eerst in haar leven gelukkig en tevreden. Aan het einde van het verhaal raadde hij me aan bij mijn tante. Hij kon zich mijn lijden in Castrangia zeker niet voorstellen.

De dag nadat we vertrokken waren, nam tante Antonia me mee terug naar het platteland en zei tegen haar man dat hij het boek

van de eerste klas voor me moest kopen om me te leren schrijven, zodat ik in oktober naar de tweede klas kon gaan in plaats van naar de eerste. Arme ik: ik kon niet meer spelen, maar ik moest mijn tijd besteden aan het schrijven van staafjes en cijfers. Uit Castrangia kwam de lerares zo nu en dan langs op de terugweg van San Basilio waar ze les gaf. Ze heette Maria, ze was de dochter van een kapitein die haar tante kende. Hij bood haar een glas water aan. Ondertussen liet ik haar het notitieboekje zien en ze gaf me een liefkozing. Hij haalde een rood potlood uit zijn tas en schreef "brava". Wat een vreugde, wat een geluk om me geprezen te zien, iets buitengewoons voor mij. Ik werd elke dag melancholischer, ik smeekte hen om me naar mijn ooms en grootouders van vaderskant te brengen, maar mijn tante zei dat het niet nodig was.

Ze was bang dat ik ze zou vertellen hoe ik werd behandeld en gevoed. Het eten was inderdaad niet genoeg voor een klein meisje dat moest groeien en ontwikkelen: 's morgens gaven ze me een stuk hard brood met wat kaas, 's middags een salade van tomaten en twee olijven. 's Avonds, als haar man er was, kookte tante Antonia pasta met een geïmproviseerde saus van rauwe uien. En als ik het niet at, riskeerde ik een pak slaag. Om sommige avonden af te wisselen kookte hij pasta en bonen of een soort zachte polenta. Alleen met Kerstmis, Nieuwjaar, Carnaval en Pasen hebben ze een kip of een konijn gedood. In januari slachtten ze een varken waar ze pittige salami en reuzel van maakten, maar die moest je met een druppelaar opeten anders was het niet genoeg voor het hele jaar. Zo nu en dan kocht mijn oom op zondag vieze pensen waar ik zelfs nu al van walg als ik eraan denk, of ingewanden opgerold op een takje peterselie, de stigliole, die dan gebakken werden. Het waren allemaal goedkope etenswaren, want volgens hen moest je niet

verkwistend zijn zoals je grootouders en ze bleven maar tegen me herhalen: - Zie je, ze hebben altijd pannen vol worstjes en stokvis, ze eten en drinken. Bij die mensen moet je wegblijven - zeiden ze -. Mijn ooms waren bang dat andere familieleden me zouden overtuigen om erop aan te dringen om bij mijn moeder en vader op het vasteland te blijven. Ze werkten zo hard om me hen te laten haten dat ik soms, als ik ze ontmoette, mijn handen voor mijn ogen legde om ze niet te zien.

Het was september en ik moest toelatingsexamen doen voor de tweede klas. Mijn ooms brachten me naar het dorp, ze overlegden met de conciërge om me in de gaten te houden, met de juf die ik in de tweede klas zou krijgen en met de juf van de examencommissie. Ze brachten allemaal eieren mee om mijn promotie veilig te stellen. Met die mensen had ik nooit contact gehad, in de klas stonden meerdere tweezits houten bureaus met inktpotten. Er waren andere meisjes bij me die hun herstelexamens deden. Ze lieten me optellen en aftrekken op het bord oplossen. Zowel de inktpotten als het schoolbord waren helemaal nieuw voor mij. Ik beefde als een blad van angst en gêne, ik wist niet hoe ik de operaties moest oplossen, omdat tante Antonia me alleen de cijfers van één tot tien had leren schrijven. Ze vroegen me toen om een zin, een kleine gedachte in het notitieboekje te schrijven, maar ik wist niet waar ik moest beginnen. Toen die problemen voorbij waren, bracht de conciërge me naar huis. Haar tante vroeg haar hoe de toets was verlopen en de conciërge antwoordde dat het niet zo goed was gegaan, maar dat het uiteindelijke oordeel bij de leraren lag.

Verrassend genoeg was het resultaat positief en werd ik toegelaten tot de tweede klas: ik was klaar om naar school te gaan, maar het schortprobleem deed zich voor. Oom Michele was de vorige dag naar de winkel gegaan en had een restant

zwarte stof gekocht. Tante Antonia maakte binnen een dag een uniform voor me. Er was meer geld nodig om de koffer te kopen. Mijn ooms hadden geld, maar ze waren geobsedeerd door sparen, dus hij, de vrekkige man, kreeg het onder de knie en maakte een multiplex aktetas met een raamclip voor me. Ze hebben niet eens een pen voor me gekocht. Zijn oom bouwde er een uit een dun stuk hout met aan een uiteinde een punt. De twee notitieboekjes en het potlood konden ze niet vervangen en moesten ze met geweld kopen. Op 1 oktober 1942 vergezelde mijn tante mij naar school. Eerst was ze naar de podestà gegaan om een geboorteakte te vragen die de school nodig had omdat ik uit de klas was. De lerares was heel vriendelijk en verwelkomde me met medeleven, maar ik was misschien bang voor haar omdat ze in plaats van haar rechterarm een rubberen prothese had door een ongeluk dat ze als kind had opgelopen in de pastafabriek van haar vader. Ik kreeg een plaats toegewezen in de eerste banken. Mijn nieuwe metgezellen, die me het jaar ervoor niet hadden gezien, waren geïntrigeerd door mijn aanwezigheid en mompelden tegen elkaar: - Ma cù ievi is this cause sicca-sicca? - (Wie is dit magere, magere meisje?). Ik was erg geïntimideerd en schaamde me, ik kon mijn mond niet opendoen en ik beantwoordde niet eens de vragen die de leraar me liefdevol stelde.

Ik was een wild kind en had niet de moed om te vragen of ik mocht plassen, en een keer heb ik zelf geplast. Dus toen ik thuiskwam, sloeg mijn tante me in elkaar omdat ze mijn jurk moest wassen die sowieso niet op tijd droog zou zijn voor de volgende dag. Dagen gingen voorbij en elke keer gebeurde hetzelfde. Toen de juf er midden op de dag achter kwam, stuurde ze me naar het toilet, maar soms vergat ze het en deed ik het weer. De metgezellen negeerden en mijden me alsof ik geplaagd

werd en niet eens probeerden vriendschap met me te sluiten.

Ze kenden elkaar omdat ze elkaar in het dorp ontmoetten, terwijl ik bijna een uur moest lopen om bij het huis op het platteland te komen en ik dus geen gelegenheid had om vrienden met ze te worden. De ooms kwamen alleen op zondag naar het dorp om vrienden te ontmoeten en een paar uurtjes met hen door te brengen onder het genot van een fles wijn. Maar meestal bleef de tante thuis om werkbonnen voor haar man te ontvangen. Toen ik zes was, liep ik het lange bergopwaartse muilezelpad. Halverwege stopte ik om een boeket viooltjes op te halen omringd door bladeren om aan de juf aan te bieden.

Ik kwam uitgeput op school aan. Na de middag keerde ik terug naar het platteland, vergezeld van het oorverdovende getjilp van krekels en een brandende zon, zonder ooit een levende ziel te ontmoeten.

Ik sloot me op in dat krot en bleef alleen over mezelf fantaseren in die weinig serene sfeer met mijn tante die steeds strenger voor me was. De oom ging na het werk bijna altijd naar de herberg en kwam 's avonds laat thuis, altijd dronken. Soms, meer aangeschoten dan anders, verdwaalde hij en kwam hij niet thuis. Zijn tante en enkele burens gingen hem midden in de nacht zoeken langs de beek bij het licht van lantaarns. Toen ze hem onderuitgezakt op de grond vonden, haalden ze hem over om naar huis te gaan.

Ondertussen kon ik niets goeds doen op school. Aan het einde van het eerste kwartaal deelde de leraar de rapportkaarten uit, toen met het insigne van de fasces en helaas met alle vakken onvoldoende: mijn rapport was het slechtste van de klas. Om mijn tante aan te moedigen vertelde ik haar dat de andere rapporten ook van mij waren en dat de tante er bijna in traptte. Dus, dag na dag, moedigde ik mezelf aan en in de klas

probeerde ik vrienden te maken met een paar klasgenoten. Ik wilde ze benaderen, maar ze sloten me af van hun gesprekken, misschien omdat ik in hun ogen een arm plattelandsmeisje was.

Derde hoofdstuk - Spelen op het zand

In de jaren doorgebracht in eenzaamheid in Castrangia ging de tijd nooit voorbij, want het enige wat je kon doen was de hele dag luisteren naar het getjilp van vogels en in de zomer het oorverdovende getjilp van krekels, wanneer de sirocco langs de zigzaggende koers uit de zee naar binnen kroop van de stroom en zette de vallei in brand. De dieren van het platteland waren mijn vrienden. Dus bracht ik mijn tijd door met dagdromen. Ik heb mijn eigen wereld gemaakt uitgaande van de figuren die aan mij verschenen tegen de achtergrond van de lucht of tussen de takken van bomen: wilde dieren die spraken, ridders die ik opstelde aan de rand van de Rocca Salvatesta en dan met mijn magische krachten ik liet ze vallen, ik zag ze vernietigd door angst. Toen transformeerde ik de Rots in een draak die zich plotseling losmaakte van de berg en hooggezaaide angst door het landschap verspreidde. Ik transformeerde de wolken, die werden vliegende boten en ik reisde door de lucht met de gedachte om verder te gaan dan de verre zee, waar mijn moeder en zussen op me wachtten. Krabben die uit het beekwater

kwamen en opzwelden om zichzelf te transformeren in gigantische dieren die, voortschrijdend in de beek, ook de planten ontwortelden.

Soms herinnerde ik me het onaangename gezicht van mijn tante Antonia. Ze hield niet van me, ze hield niet van me en ik haatte haar: mijn moeder had me aan haar zus toevertrouwd, maar ze had me ook beloofd dat ze me op een dag zou komen halen: daarom klom ik vaak in bomen, speurde de horizon af, in de hoop haar met mijn vader op de rug van een wit paard te zien aankomen. In de naburige gehuchten San Basilio en Vallancazza waren de mannen allemaal vertrokken. Alleen vrouwen, kinderen en enkele oude mensen bleven over. Het waren stille dorpjes waar het leven nauwelijks aan te pas kwam. De tijd stond stil en de mensen geloofden dat alles zou veranderen, dat op een dag, als de oorlog voorbij was, de beschaving triomfantelijk zijn intrede zou doen in die zwerm verspreide, dode, gammele huizen. Ik had graag vrienden gehad, om te weten dat ik niet alleen en verlaten was, om beschermd te kunnen worden, om te weten dat ik mijn toevlucht kon zoeken in dit of dat huis. Ik had niet eens het recht om te zeggen dat ik geen familie had, dat mijn ouders ver weg waren aan de andere kant van de zee, voorbij dat eindeloze blauw, dat er tussen mij en hen een hoge en onbegaanbare berg was. In plaats daarvan werd ik gedwongen bij mijn tante te wonen die mij misbruikte. Toen ik erover nadacht en haar zag verschijnen, irriteerde ze me met die harde, brutale stem. Een stem gemaakt om te schreeuwen, te schreeuwen, te beledigen en uit te halen.

Zelfs dieren waren bang voor zijn stem. Alleen met haar man liet ze haar kuif zakken en het volume van haar stem veranderde volledig en veranderde in het geblaat van een schaap. Mijn tante dacht dat een klein meisje niet kon begrijpen wat er om haar

heen gebeurde. Niet alleen begreep ik alles, maar bovendien bleef ik niet stil of passief. Het was een constant gevecht. Een eindeloze en uitputtende strijd. Af en toe dacht ik aan de toekomst: zij was oud en hulpeloos, ik was jong en sterk, maar ondanks alles zou ik haar niet slecht hebben behandeld, het zat niet in mijn aard.

Soms naderde ik de rivier waar ik mensen vond die kleren gingen wassen, om de liscia te doen, dat wil zeggen, ze wasten de lakens en dekens en drenkten eerst alles in as. Of wanneer ze na de scheerbeurt de schapenwol kwamen wassen en in de zon droogden om het wit te maken en er vervolgens de matrassen mee opvulden. Ik ging de vlokken verzamelen die tussen de stenen van de kust waren achtergebleven en daarmee kleepte ik mijn lappenpop aan. Toen ik niet wist wat ik moest doen, begon ik de stenen op de oever van de beek op te tillen op zoek naar de garnalen, met meesterschap haakte ik ze met mijn vingers boven mijn hoofd vast, om te voorkomen dat ze mijn vingers met hun klauwen beknelden. Ik nam ze mee naar huis en 's avonds als mijn tante het vuur aanstak heb ik ze geroosterd en opgegeten: voor mij was het een speciaal diner. Soms sprongen in plaats van krabben, zodra de steen werd opgetild, kleine doodsbanige kikkers omhoog, met een verticale sprong, waardoor ik sprong van angst. Ik dacht dat ze mijn speelkameraadjes waren en soms had ik er zelfs medelijden mee dat ik ze de hele nacht alleen in het donker moest laten. Toen ik 's avonds naar huis moest, riep ik hardop naar oom Michele, profiterend van de echo die in de vallei ontstond. Soms ging ik in de zomer, als de familie Scardino in een huis verderop in de vallei woonde, bij hen op bezoek. Ik speelde met Mimma, de jongste van de broers.

Pippo bouwde stoelen en tafels voor de poppen. Wat was het fijn om een paar uurtjes samen door te brengen. 's Morgens

belden ze me toen ze naar de andere kant van de rivier gingen om melk te halen. Ze hadden de emmer te vullen, "Concettina" was tevreden om hem te zien melken. De meesteres van de koeien, Micca a Cappellea had medelijden en bood me een half glas aan. Bij mijn tante thuis zagen we de melk twee keer per jaar: als ze de koekjes bakte en met Pasen als ze de duiven met het gekleurde ringei klaarmaakte. Toen de melk kookte, heb ik hem tot het laatst afgeroomd. In de kamer van het landhuis stond het bed van de ooms, als je het een bed zou kunnen noemen, met de planken op twee ijzeren schragen met een stromatras, sinds het paardehaar dat ze in Novara hadden achtergelaten. Ik moest op een pallet slapen met alleen een oude militaire deken, vettig en gerafeld. Ik ging naar bed in een canvas overhemd dat ik zelfs overdag zonder slipje droeg. Het is niet mogelijk om de kou te beschrijven die ik elke nacht voelde. Als het regende, was het nodig om containers te plaatsen die dienden om het water dat van het dak binnendrong op te vangen. Als ik 's nachts moest plassen, moest ik het huis uit en bij de trap doen. Als ik het niet besepte, omdat ik droomde, en ik deed het in een stromatras, nam ik 's ochtends ook een hoop vaten mee. Tante Antonia ging ook slapen in hetzelfde hemd dat ze overdag droeg, terwijl oom Michele gehurkt zat zoals zijn moeder had gedaan.

De slaapceremonie vond plaats volgens het gebruikelijke ritueel: eerst ging ik naar bed, daarna was het de beurt aan de tante, daarna deed de oom zijn broek en gestreepte canvas onderbroek uit. Met het nogal wijde overhemd dat hij overdag droeg, liep hij naar het bed, deed de petroleumlamp uit die op een tafel tegen de muur stond. Ik, die ondeugend was, deed alsof ik niet keek en gluurde toch: toen ze zich bukte om de vlam te doven, zag ik op de muur geprojecteerd, als een Chinese schaduw, haar silhouet met de bungelende din-don. - Oh wat

cool! zei hij, omdat alle wijn die hij had gedronken hem zo heet maakte. Naast hun bed stonden twee koptelefoons, ofwel twee grote rieten manden waarin ze de gedroogde vijgen bewaarden. Ze bedekten ze met vuile, vettige voddens, en daaroverheen de schone onderbroek van hun oom. In een kist naast mijn bed bewaarden ze brood en een sjaal die ze om mijn hoofd wikkelden als ik in de winter naar school ging, mijn ondergoed en dat van mijn tante. Ik gebruikte ze alleen op zondag als we naar de mis gingen in Novara. De ooms zeiden dat we ze niet op het platteland moesten zetten omdat we ze dan voor niets zouden hebben gebruikt.

In januari hebben ze het varken geslacht. Ze maakten wat worstjes en zouten het reuzel. Gekookte voeten werden bewaard in een aardewerken pot ondergedompeld in reuzel. Ze werden meestal in mei gegeten met verse tuinbonen omdat vroeger traditioneel niet gegeten kon worden. Een keer, het was april, vroeg ik mijn tante om wat omdat ik erg hongerig was en niet wist wat ik met brood moest eten. Mijn tante begon te schreeuwen dat ik gek was. Op een dag toen ik terugkwam van school, ontmoette ik langs het muilezelpad Ofelia met haar zus. Ze hadden hun moeder verloren en waren met hun vader uit Frankrijk teruggekeerd.

Ze waren veel bleker dan ik, ik had medelijden met ze en zei tegen ze: kom binnen waar ik woon, op dit uur is mijn tante water aan het halen, in de oven staat een pan met eten, pak het, voed jezelf maar dan niet zeg tegen niemand iets.- Ze bedankten me en volgden, gedreven door honger, mijn advies zonder aarzelen op. In mei, toen mijn ooms de tuinbonen hadden gekookt, gingen ze de varkenspoten halen en vonden in plaats daarvan alleen de pot met reuzel: ze dachten natuurlijk dat ik het was en gingen dagenlang tegen me tekeer om me te laten boeten. Die keer

voelde ik me erg trots omdat ik voor het eerst het aangename gevoel had een grote strijd tegen hun hebzucht te hebben gewonnen. Door het gebrek aan hygiëne heersten de vlooiën ongestoord door het hele huis. 's Nachts prikten ze in mijn nek en mijn tante zalfde me elke avond met olijfolie om te voorkomen dat de vlooiën mijn bloed zouden opzuigen. 'S Ochtends leek mijn nek erop geschilderd. Net als mijn tante had ik ook luizen, omdat ik er niet aan gewend was mijn haar te wassen. Aan de andere kant maakte mijn tante krullen in mijn haar en om het op zijn plaats te houden zalfde ze het in met water en suiker.

Mijn klasgenoten daarentegen waren altijd schoon. Zelfs de allerarmsten waren niet zo vuil als ik. De leraar droeg ook bij aan het marginaliseringswerk door me weg te gooien van iedereen op de achterste rij. Mijn lichaam was onbeschrijflijk smerig. Ze wassen me één keer per jaar in de rivier, ter gelegenheid van het Ferragosto-festival, het belangrijkste in de stad. Toen ik eens aan mijn moeder dacht, ik was een jaar of zeven, viel ik in de hete as van de komfoor. Ik verbrandde mijn rechterhand en mijn tante bracht me niet naar de dokter, maar ze behandelde me elke dag met kruiden. Ik had twee bellen vergelijkbaar met twee duiveneieren, ik schreeuwde het uit van de pijn, maar ze bewoog niet. Ik zag eruit alsof het door muizen werd opgegeten.

Ik genas door een wonder na een paar maanden en ik heb nog steeds het teken. Tijdens de schoolperiode, terwijl ik op een zondag op het balkon zat, vroeg een klein meisje dat naar beneden kwam me of ik met haar mee wilde gaan naar een catechismusles met Signorina Vincenzina. Ik wist niet wat het was, want mijn tante nam me alleen mee naar de mis op de belangrijkste feestdagen, ik begreep niet wat het betekende om naar de kerk te gaan. Tegenover ons huis woonde een priester, pater Buemi, maar ik ontmoette hem maar heel weinig en keek

hem met tegenzin aan. Mijn tante bleef tot vervelens toe tegen me herhalen: 'Als je met hem praat, snijdt die priester je tong uit.' Wel vroeg en kreeg ik onverwachts toestemming om catechismuslessen te volgen. Ik voelde me meteen op mijn gemak in die omgeving. De jongedame gaf me een boekje en een tijdschrift. Ik voelde een enorme vreugde toen ik over Jezus hoorde. Op een dag vertelde hij me dat hij me zou voorbereiden op de eerste communie. Ik heb er thuis over gesproken en ze zeiden dat ik nog te jong was. Ik antwoordde, liegend, dat alle meisjes in de groep het zouden doen. In werkelijkheid waren ze al bevestigd, maar de jongedame en ik spraken af en spraken de datum af met de priester van San Nicola: de dag van Corpus Christi.

Het probleem van de witte jurk deed zich voor, maar iemand vertelde de tante dat de nonnen die huurden. De langverwachte dag kwam: 's morgens vergezeld hij me vasten naar de kerk. Ze nam aan dat er nog andere meisjes waren, want ze had nooit het initiatief genomen om contact op te nemen met de catechismusdame. Beseffend dat ik alleen was, beledigde ze me: - Leugenaar, grof -. Mijn leraar was die ochtend ook naar de mis met andere mensen. Enkele aanwezige vrouwen kalmeerden haar. De priester arriveerde en nam me bij de hand en nam me mee naar de sacristie om te biechten. Hij sprak mooie woorden tegen me die ik nog nooit eerder had gehoord. Ik had het gevoel dat ik naar de hemel vloog en ik zei tegen mezelf: - Het is niet waar dat priesters hun tong uitsnijden, integendeel, ze weten hoe ze het lijden van een klein meisje moeten begrijpen -. Als ik kon, zou ik hem van vreugde omhelsd en gekust hebben.

Hij liet me als boetedoening vijf Weesgegroeten reciteren en ik keerde terug naar mijn plaats. Onmiddellijk vroeg mijn tante me wat ik de priester had verteld omdat ik daar zo lang was

gebleven, en ik: - De jongedame leerde me dat biechten geheim is -. - Ja, maar je moet het me de eerste keer vertellen - drong de harpij aan. Echt niet. Er was de mis, de communie, en toen ik wegging, dwongen ze me de hand van mijn oom te kussen en te zeggen: - Zegen me alstublieft -. Ik begon bij mijn grootvader, altijd dezelfde zin, daarna ging ik langs alle familieleden. Tante Gaetana gaf me een boekje. Ik had honger, maar niemand bood me eten aan. Meestal was het de gewoonte om na de ceremonie naar de bar te gaan om de granita met koekjes te halen, maar die werden ingenomen door de manie om te sparen: 's middags aten we een bord pasta en 's middags gingen we naar de fotograaf omdat de familieleden stelden voor om een foto van mama te sturen.

Ik had de tweede klas afgerond en slaagde met zeer lage cijfers. Dat jaar moest je de hele zomer op het platteland blijven. Ik maakte bezwaar: - Ik moet tenminste op zondag naar de mis en mijn grootvader zien die alleen is -. Hij was een heel goede man, hij leed aan astma. Zijn dochter verwaarloosde hem, deels

uit nalatigheid, deels omdat ze geconditioneerd was door haar man, die altijd boos was op zijn burens, familie en schoonvader.

Ik nam de was om te wassen en bracht die stiekem naar de tante van Micherillo, anders zouden er problemen ontstaan. Hij voelde niet eens liefde voor zijn vader: op een dag kwam een halfzus van hem naar Castrangia om te melden dat hij dood was. 'Als je niet weggaat, breng ik je een cauci to curo (een schop onder je kont)', zei hij tegen haar.

Als er een feest was in het dorp, kregen de leden van de muziekband de "pezzo duro" aangeboden, een ijsje dat zo genoemd wordt vanwege zijn bijzondere consistentie. Oom Michele, men heeft nooit begrepen of het was omdat hij het niet lekker vond of omdat hij gedreven was tot een ongebruikelijk gebaar van vrijgevigheid. Toen hij me zag passeren, riep hij me: "Concettina, kom een ijsje halen". En dus maakte ik van de gelegenheid gebruik om bij die zeldzame gelegenheden van iets goeds te genieten.

Enige tijd geleden herinnerde Dr. Cosentino di Baceno me aan een detail dat in mijn geheugen verloren was gegaan. Terwijl de band door de straten van de stad speelde, probeerden de kinderen mee te doen aan de parade. Maar om hun aanwezigheid te rechtvaardigen, was het noodzakelijk om een component te "kennen". Om het te bewijzen hield hij een hand in zijn jaszak. Zo volgde ik mijn oom Michele, terwijl Gianni Cosentino, zoon van een basisschoolleraar en vaderloos, zijn hand in de zak van de leider hield.

Midden in de oorlog begonnen er een paar bommen te vallen in Novara. Iedereen liep weg en enkele kennissen zochten bij ons hun toevlucht in Castrangia. Voor mij was het een feestje omdat

ik in gezelschap mocht zijn. Af en toe hoorde je het gefluit van granaatscherven. Ook kwam het tragische nieuws dat de zoon van de eigenaar van de banketbakkerij Orlando verscheurd werd door een bom. De moeder in Domodossola, voor de vierde keer zwanger, bleef alleen achter met Rosa en Antonietta. Mijn vader was teruggeroepen naar Sicilië om bersagliere te worden. Een paar maanden na zijn vertrek hoorde hij dat zijn moeder was bevallen van een meisje genaamd Emma en dat hij de mogelijkheid had om naar huis terug te keren, aangezien hij naar verwachting zou worden vrijgesteld met vier kinderen.

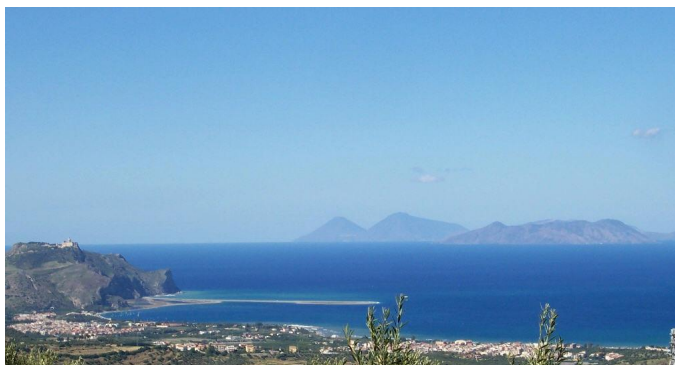
Helaas stuitte hij bij zijn aankomst in Domodossola op een bittere verrassing: Emma was na 12 dagen niet meer in leven. Twee dagen later moest hij terugkeren naar het front. Een paar maanden later - het was de periode van onzekerheid en instabiliteit na 8 september - slaagde hij erin om aan de militaire dienst te ontsnappen en keerde hij terug naar Novara, wachtend op het einde van de oorlog, om zich bij zijn moeder te voegen. Hij opende een kleine schoenmakerswinkel. Elke dag ging ik naar hem toe. Verlegen maar sluw voor mijn leeftijd, had ik de intuïtie dat papa zou gaan slapen met een getrouwde vrouw, maar met een militaire echtgenoot. Op een dag betrad ik de kassa op de helling van Piazza Bertolami. De buurman was aan het kletsen met papa. Ik sprong met wijs- en middelvinger naar voren om de ogen uit te steken van mijn vader die mijn moeder bedroog. De buurman wist me tegen te houden, terwijl mijn vader met een glimlach tegen me zei "Bemoei je met je zaken". In 1944 werd een bruin kind geboren, met krullen zoals hij...

In Badiavecchia werd de grootvader van vaderskant ziek met maagkanker. Ik kreeg toestemming van de tante om hem te gaan opzoeken. Ik kwam vaak uit Castrangia en liep langs het stuk langs de rivier. Ik herinner me hem in bed, sereen. Oma was nog

bezig met de winkel en kon er weinig tijd aan besteden. Ze legde een olijftak in zijn hand om de vliegen te verjagen, maar hij werd erger en had de kracht niet meer en ik joeg ze weg. Op 2 november 1944 vloog hij op 66-jarige leeftijd naar de hemel. Papa was nog op Sicilië. De ooms woonden ook de begrafenis bij.

Zo nu en dan kreeg ik een brief van mijn moeder. In 1945 keerde mijn vader terug naar Domodossola en in 1946 werd mijn broer Giuseppe geboren.

Vierde hoofdstuk - Olie, spinnenwebben en het boze oog

Over de hele wereld woedde oorlog, de communicatie was moeilijk en we hebben nooit meer iets van mama gehoord. Gelukkig was mijn vader teruggeroepen naar Sicilië om zich bij het Bersaglieri-korps aan te sluiten en toen hij een paar dagen vrijheid had, kwam hij me opzoeken. Door de oorlog waren er veel mensen op het platteland. De ontheemden bleven meestal twee weken, maar dan dreigde de stad te worden gebombardeerd en bleven ze het liefst het hele jaar op het platteland.

Af en toe zocht ik mijn toevlucht bij die mensen. Er was een gezin met vier kinderen die ondanks hun gebrek aan eten altijd in een goed humeur waren. Ik zag de hebzucht van mijn ooms die zoveel gedroogde vijgen bezaten en ze aan niemand gaven: ik nam een flinke handvol en bracht ze in het geheim naar hem toe. Een deel van de bonen die ze me als ontbijt gaven, heb ik voor ze bewaard. Zelfs hard brood: een snee die mijn tante in mijn zak stopte voordat ik naar school ging. Ik deelde het met die kinderen en in ruil daarvoor gaven ze me een paar blaadjes om

op te schrijven, ze lieten me op de schommel spelen en een van hen bouwde het speelgoed, stoelen en bedden voor poppen die ze voor mij en haar kleine zusje bestemde, terwijl haar oudere zus lappenpoppen voor ons maakte.

Het gebeurde soms dat ik naar de rivier ging, waar de vrouwen uit de buurt hun kleren met as gingen wassen, en ik stond en verwonderde me over het vuur dat werd aangestoken om het water te verwarmen in een bak die met twee grote stenen omhoog werd gehouden. Ik heb mijn tante deze operaties nooit zien doen. Hij waste zich bijna nooit of ging naar de rivier als er niemand in de buurt was om niet te pronken met zijn vettige en erg vuile kleren.

Andere keren observeerde ik de vrouwen die twee of drie dagen lang het thuis geweven linnen kleed op de stenen uitspreidden. Ze maakten het nat en lieten het drogen onder de brandende zon totdat het wit werd. Mijn tante belde me altijd thuis, maar ik deed alsof ik niets hoorde. In oorlogstijd was de schoondochter ook teruggekeerd uit Turijn met een dochttertje. Uit respect voor Salvatore, haar stiefzoon, werd ze behandeld als een koningin. Gedurende die tijd bleven ze in het dorp en voor de gelegenheid haalde de tante de geparfumeerde zeep, linnen handdoeken, afwasdroger, tafelkleed en servetten tevoorschijn om een goede indruk te maken. In plaats daarvan werd ik behandeld als een dienstmeisje, gestuurd om boodschappen te doen en water uit de fontein te halen, omdat het een schande was om een gast te sturen.

Kerstmis kwam en, volgens noordelijk gebruik, vond de bruid 's ochtends een prachtig geschenk van het Kindje Jezus aan haar dochter: een prachtige set potten en schotels voor een pop. Ik verheugde me voor haar, maar tegelijkertijd barstte ik van woede omdat ik die dingen nog nooit had meegemaakt. Ik werd zwakker

en zwakker. Er waren druiven maar wee ze op te eten: je moest ze persen voor de wijn. Je kon alleen degene eten die van de burens was gestolen. De hazelnoten werden verzameld maar om ze te verkopen. Ik at stiekem wat zoals de eekhoorns in het bos. Mijn ooms kochten melk alleen met Kerstmis en Pasen om koekjes te maken en ik schuimde het met een lepel af terwijl het kookte. Zelden maakte mijn tante een gebakken ei voor me klaar. Ik hoopte vaak dat ze het voor me zou bakken: 'Laten we het zo opbergen als we wat hebben en de kip passeert (hij was een jonge man uit Messina die het platteland rondging om eieren te verzamelen en ze als vers door te geven) we' Ik zal ze verkopen en het geld krijgen.' Hij verzamelde de eieren gedurende twee maanden en verkocht ze daarna.

Degenen uit Messina die de eieren kochten, vonden waarschijnlijk dat ze een kuiken vasthielden. De vijgen moesten worden genuttigd, slechts een paar konden worden gegeten, de andere werden in de zon gedroogd om te verkopen of te bewaren voor de winter. In de maand oktober werden er 's avonds prachtige kastanjes gehouden. Als er nog een paar geschilder over waren, legde mijn oom die op de tafel in de kleine kamer (niet op het bord maar op de mat die vettig was van de olie die uit de lamp droop) en 's morgens, toen hij om vier uur opstond, ga aan het werk, hij maakte me wakker en gaf me de kastanjes en zei: "Je hebt ontbijt". Ik gehoorzaamde en at ze op van de honger, maar ze smaakten naar olie en bezorgden me onvermijdelijk buikpijn. De oom pochte rond: - Ik hou van mijn nichtje, ik maak zelfs haar kastanjes klaar als het nog laat in de nacht is -. Eigenlijk had mijn oom haat in zijn ogen. Soms waren ze geel, vurig rood als hij boos was: hoewel ze klein waren, vielen die ogen in zijn gezicht. Ze waren klein en diep als nauwe gaten waaruit haat ontsnapt. Ondertussen zegevierden

dysenterie en wormen. Van mijn tante kreeg ik af en toe een theelepel petroleum. Dit houdt de wormen weg, mompelde ze om zichzelf te overtuigen... toen begon ze met de "prichentu": - Mazzai un vermu gruossu quennu àa pagana, ùa u mazzu chi sugnu all Christian. O luridì sentu, o dinsdag sentu, o mercuridì sentu, o giuvidì sentu, o vinardì sentu, o sabutu sentu, matteia du jurnu di Pasqua u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Ik doodde een dikke worm toen ik een heiden was en nu dood ik hem als christen. Op Heilige Maandag, op Heilige Dinsdag, op Heilige Woensdag, op Witte Donderdag, op Goede Vrijdag, op Stille Zaterdag, op de ochtend van Paasdag de verdoofde worm valt op de grond).
Ik weet niet hoe ik heb kunnen overleven.

Hier openen we een haakje.

Na vele jaren kreeg ik last van buikpijn. Vroeger maakte ik röntgenfoto's met machines ter grootte van een kamer. Ze gaven me wat witte pap om te zien of er een maagzweer was. Helaas kon je niets zien. De radioloog zei dat het gastritis was en gaf me wat pijnstillers om de pijn te verzachten. Ik ben op het punt gekomen dat ik geen lepel water meer kan verdragen. Ik was ongeveer vijftig. Paolo, een vriend van Armando di Piacenza, stelde voor om me naar een specialist te brengen. Ook hij kwam bij dr. Mazzeo. Het gastroscopie-instrument kon niet voorbij de keel komen. "Ik weet niet hoe ik deze vrouw moet redden," zei de dokter, "de pylorus is gesloten." Alle mensen die de gastroscopie deden, liepen op eigen benen de kamer uit. Ik op een brancard met een infuus. De dokter schreef me gedurende twee maanden een sterke kuur voor. Toen ik terugkwam, ging het instrument nog steeds niet door. Nog een kuur nog sterker gedurende drie maanden.

Vijf maanden na het eerste bezoek begon het instrument door de pylorus te breken. "Wonder!" zei dokter Mazzeo. Nadat de buis was verwijderd, stelde hij me veel vragen om te begrijpen of het iets aangeboren of veroorzaakt was. Ik begon te huilen: "Misschien is het de petroleum die Zizi me af en toe gaf voor de wormen." De dokter deed zijn handen in zijn haar: "Olie? En je leeft nog!". Voortzetting van de behandelingen, zo nu en dan herhaalde ik de gastroscopie.

Dankzij Dr. Mazzeo die mijn leven heeft gered, kan ik nu na vele jaren genieten van eten met slechts wat inperkingsmedicijnen.

Toen iemand haar vanaf het balkon riep, bleef haar tante haar hoofd tollend. Ze adviseerden haar toen om op een lege maag een klein glaasje ferroquine te nemen. Ze overtuigde haar man om het te kopen en 's ochtends gaf hij me ook een glas.

In dat huis heerste overigens ook het bijgeloof. De oom had altijd hoofdpijn van de wijn die hij slikte, maar volgens hem was de oorzaak iemands boze oog. Zijn vrouw moest hem smeken: ze nam een bord water, schonk wat zout en een druppel olie in en begon toen met de prichentu tegen de hoofdpijn: - Oglu biridittu, oglu santissimu, trasi ta sta casa e scaccia stu marocchiu, oglu biriditto stap uit en verdrijf deze mammucca... (Gezegende olie, heilige olie, ga dit huis binnen en verdrijf dit boze oog, gezegende olie, maak jezelf sterk en verdrijf deze duivel...).

Dit plekje gezegende olie terwijl het zich uitbreidde, verdreef, volgens hun overtuiging, het boze oog. Even later werd dat water op de vier hoeken van de kamer gesprengd en ging zijn hoofdpijn weg.

Om wonden te genezen, werden spinnenwebben geassocieerd met olie en een stuk vlees om bouillon te maken. Dat gruwelijke

mengsel was, zeiden ze, onfeilbaar! 's Morgens gaven ze me een glas water met magnesiumoxide. Na een tijdje moest ik bibberend de kou in om mezelf te bevrijden. Toen ik beter was, stuurden ze me naar een vrouw die goocheltrucs uithaalde: met een draad mat ze me van top tot teen en met dezelfde maat mijn horizontale armen. Als er een stuk ontbrak, kon dat de dood voor dat jaar voorkomen.

Ook al hadden de ooms op hun eigen manier geloof in God, in de heiligen, in de Madonna. Elk jaar gingen ze op 8 september te voet naar Tindari, naar het heiligdom gewijd aan de zwarte Madonna op ongeveer veertig kilometer afstand van de stad. Vanaf mijn vijfde jaar moest ik die boete doen.

Ter gelegenheid van bedevaarten naar het heiligdom van Tindari de dag ervoor, maakte de tante de mutsen (pantoffels) van vodden. Oom ging stipt op jacht en nam een paar wilde konijnen mee naar huis om te koken. Om een goede indruk te maken maakte de tante ook gevulde aubergines klaar. Ze keek in de spiegel en veegde haar gezicht af met een doek. In die tijd was het lied "Dove sta zazà, my beauty" in zwang, waardoor ik de gewoonte kreeg om het "zizi" te noemen.

Rond elf uur 's avonds vertrokken we naar Tindari om bij zonsopgang aan te komen. Moe en uitgeput door mijn zwakheid vroeg ik vaak om een beetje vers water, maar ze kochten het niet bij de kraampjes zoals alle andere vermoeide mensen: ze stonden in de rij bij de enige fontein in de buurt van de kerk waar warm water vandaan kwam. strompelde het hielp niet om de hitte te sussen. Volgens de overlevering kochten ze kikkererwten, tuinbonen en cannellinebonen, gingen daarna naar de mis, baden de Madinuzza en op weg naar buiten ontmoetten ze de dorpsgenoten en mijn vaderlijke familieleden. Tussen de middag gingen we eten onder de omringende olijfbomen. Jammer dat ik

zo moe was, in feite waren er die dag altijd smakelijke gerechten om een goede indruk te maken in het bijzijn van vrienden. De lunch omvatte in de oven gebakken wild konijn, waarop mijn oom een paar avonden ervoor steevast ging jagen, gevulde aubergines en paprika's, druiven en zelfgemaakte koekjes. Om thuis te komen, namen vrienden een middel: de auto of paardenkarren. Ik keek toe, al berustend in het weer lopen. Alleen als er een oom was, kon ik het me veroorloven om te gaan paardrijden, anders was het pijn.

Hoofdstuk Vijf - De uilen

Nog steeds over religie, omdat mijn oom lid was van een broederschap, waren ze verplicht om te biechten en te communiceren op Palmzondag in de kerk van San Giorgio. De ceremonie vond plaats om vijf uur 's ochtends, waarbij de priester eerst alle mannen biechtte in een kapel en vervolgens naar de biechtstoel voor de vrouwen ging.

Toen de tante aan de beurt was, die een dikke zwarte sjaal droeg, droeg ze het kledingstuk bij het rooster om zich zoveel mogelijk te bedekken: het leek alsof ze kamillethee moest inhaleren. Hij bekende en toen: - Nu is het jouw beurt - zei hij tegen mij. Zelfs als ik in de loop van het jaar zou willen biechten, zou ik dat niet kunnen. Mijn tante schold me uit: - Je moet de Heer niet voor de gek houden, één keer per jaar is genoeg, anders ben je het niet waard om de wafel te nemen omdat je zelfs met je ogen kunt zondigen -.

Rond negen uur Heilige Mis, communie en meteen naar huis. Zoals gewoonlijk begon haar oom om nutteloze redenen te vloeken, ze kreeg een nerveuze hoest. Onbeschrijfelijke taferelen gebeurden: als iemand die dag om de een of andere reden de behoefte had, kon hij niet spugen, anders zou hij de Heer uit zijn mond gooien. Als het per ongeluk gebeurde, nam hij het deksel

van de kruik, spuugde erin en dronk de vloeistof weer op met water en suiker. Tijdens de Goede Week bleven mensen zelfs 's nachts in het dorp om de avondpreken van de monnik bij te wonen. Op donderdag werden duiven bereid, een koekjesdeeg in verschillende vormen met hardgekookte eieren gekookt met water en ring, een giftige kleurstof. Op Goede Vrijdag werden 's ochtends vasten alle kerken bezocht die versierd waren met tarwekiemen, daarna werden drie neefbladeren ingeslikt (medicinaal kruid met een zeer intense geur) die het hele jaar welzijn garandeerden.

Je hoefde overdag niet te werken om de gekruisigde Jezus geen pijn te doen, als je naaide zou de naald prikken, als je zag dat er gevaar bestond dat je je lichaam verwondde, enzovoort. Wat ik die dag ook deed, ik werd niet eens geraakt, anders zou Jezus huilen. Zaterdag om elf uur was er de massa van vrede en wederopstanding. Alle kinderen brachten de duiven om de zegen van de priester te ontvangen en aten ze op. Die voldoening heb ik nooit kunnen wegnemen omdat ik mijn duif met twee eieren moest houden voor het schoolreisje dat op de dinsdag na Pasen werd georganiseerd. Ik moest de juf een ei aanbieden. Op Paasdag kochten ze een lam van marsepein voor me, de kleinste om niet te veel uit te geven. De oom was gierig genoeg om zijn schoenen te poetsen met het roet uit de pan die zich op het vuur had gevormd. Als de tante wist dat een klus klaar was en ze ervoor betaalden, zou ze mij aanbevelen: - Vraag je oom of hij het geld heeft meegebracht -.

Zij en ik moesten hem bijna aanbidden als twee slaven, totdat hij ontroerd was en haar tien lire en mij vijf lire gaf. Ik kon mijn geld niet uitgeven omdat het bestemd was voor de spaarpot. Een keer vertelde ik mijn tante dat ik mee wilde doen aan de loterij. Ze ging akkoord omdat ze hoopte te winnen. De mijne was een

leugen. In werkelijkheid voelde ik me ook slecht gekleed in vergelijking met mijn metgezellen: ze hadden rokken, maar mijn tante vond ze niet mooi en ik moest hele jurken dragen. Allen droegen witte, bruine of blauwe katoenen kniekousen, ik moest het doen met haar oranje sokken, die goedkoper waren dan de andere. Ik droeg ze boven de knie ondersteund door een elastische band, maar het grootste probleem is dat ze zonder voet tot aan de enkel reiken. Daaroverheen droeg ik een paar korte sokken met manchetten. Ik was al genoeg gemarginaliseerd en moest me ook op kleding onderscheiden. Met de vijf lire dacht ik eraan om een degelijker paar sokken voor mezelf te kopen die ik 's ochtends zou dragen voordat ik naar de les ging. De winkel was die dag gesloten. Ik kon niet met het geld naar huis gaan omdat mijn tante het zou hebben opgespoord. Ik dacht erover om ze onder een steen langs het muilezelpad te verstoppen. Het regende 's nachts en omdat ze van papier waren, vielen ze volledig uiteen, zoals ik me de volgende ochtend realiseerde toen ik ze ging ophalen.

Vijftien dagen gingen voorbij en mijn tante vroeg me of ik de loterij had gewonnen. Ook toen was ik niet oprecht en zei ja. Dat geld is er nooit gekomen. Op Goede Vrijdag, tijdens de processie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Smarten, ontmoette ze de leraar en vroeg ze om uitleg. Ik stierf van schaamte. Ze wist natuurlijk niet van alles, dus kreeg ik twee klappen van mijn tante onder haar strenge blik. Ik ging altijd graag naar school, maar met slechte resultaten. Niemand begreep me en ik kreeg altijd promotie dankzij aanbevelingen, dus mijn moeder was kalm dat ze me altijd lieten studeren. Ik vond het prima met alleen de kat, totdat op een dag de dronken oom terugkwam uit het dorp met wat pens en het dier een stuk nam om zichzelf te voeden. Hij nam een musket dat door de soldaten was achtergelaten en

doodde hem op het open platteland. Voor mij was het een grote teleurstelling.

Tijdens de dorstijd plukte ik de tarwe- en gerstkorrels die op het erf van de burens waren achtergebleven, deed ze in een zak en bracht ze naar de molen van Signora Tindara aan de rivier. Vervolgens bracht ik het meel naar Novara, naar de neef van mijn moeder, die als beroep, weduwe met twee kleine kinderen, 's ochtends hout ging sprokkelen in het bos en de oven aanstak om brood te bereiden voor degene die haar het meel bracht. wat geld en wat brood voor de kinderen.

In september, toen de vijgen rijp waren, klom ik in de bomen en verzamelde ik de smakelijke vruchten, die ik in rieten manden deponeerde die met een haak aan de takken hingen. De vijgen werden gesneden en op een stok in de zon gedroogd. Na een paar dagen werden ze droog. Geplant in grote manden, werden ze in de winter gegeten. In die goede tijden kwam Signora Maria, een buurvrouw op het platteland, gedroogde vijgen klaarmaken. Ik ging vaak naar haar toe. Ze was de moeder van vele kinderen. Een van hen, Carmelo, was epileptisch. Soms was het niet meer te vinden. De bezorgde moeder ging hem zoeken en ik amuseerde me bijna met haar.

Toen ik in de vijfde klas zat, had de lerares gevraagd om de ouders te laten weten dat ze ons naar de bioscoop zou brengen om de film "The little alpine boy" te zien. De ooms: "Dat vuil ga je niet zien". De neef van de priester aan de overkant had gehoord: "Je moet haar sturen, ik heb het ook niet gezien." Toen werden ze verplaatst en kon ik gaan.

Er was een pakketje met snoep binnengekomen van mama. Ik had wat meegenomen naar school. Het was een tijd van hongersnood en er was ook een tekort aan snoep. De zus van mijn leraar gaf les in de vierde klas terwijl ik in de vijfde klas zat.

Ze vroeg om snoepjes voor een armer meisje dan ik dat ziek was en ik liet ze allemaal voor haar achter.

In 1945 keerde mijn vader terug naar Domodossola. Ik zag hem weer in april 1946 en bij hem was mijn moeder die een baby verwachtte.

Ik bracht tien gelukkige dagen door met mijn ouders. Ik ging vaak op bezoek bij mijn grootouders en ooms, dus ik at zoveel als ik wilde en dronk veel frisdrank van mijn grootmoeder die ze verkocht. Uiteindelijk wilde mijn moeder me meenemen naar Opper-Italië, maar mijn tante, altijd vals en egoïstisch, overtuigde haar om me bij haar achter te laten. Ik ging naar de vijfde klas, altijd met moeite gezien mijn kwetsbaarheid. In de dagen van het examen kwam het nieuws van de geboorte van zijn broertje. Allemaal blij, maar tegelijkertijd spijtig huilde ik van vreugde en pijn. Misschien heeft de lerares me daarom gepromoveerd, ook al deed ze haar mond niet open over de examens. Dat jaar richtten ze een gymnasiumafdeling op in het dorp en bijna al mijn metgezellen hadden zich voorbereid op de toelatingsexamens om daar toegang toe te krijgen. Voor mij waren er geen mogelijkheden: mijn ooms waren ervan overtuigd dat op dat soort scholen alleen uilen zaten. Sterker nog, na het afronden van de middelbare school moest je voor de masters naar Messina. Mijn ouders moesten zorgen voor het sturen van het geld voor de boeken, ze zouden geen boodschappen hebben gedaan. Ik bleef huilen omdat ik verder wilde studeren. Ze boden me toen de mogelijkheid om me in te schrijven voor de tweejarige beroepsopleiding, een soort zeer armoedige middelbare school van twee jaar. De allerarmsten gingen daarheen, ik accepteerde het in ieder geval. Heen en weer lopend, ochtend en middag volgde ik de cursus. De school was gemengd: de ruigste jongens staken hun hand op tegen de directeur die wiskunde onderwees,

ze struikelden ook over de Italiaanse en Franse leraren. Huishoudelijk werk werd aan de meisjes geleerd en landbouwbegrippen aan de mannen. In werkelijkheid werd er helemaal niets geleerd. Mijn voordeel was dat ik verlegen was en een grote leergierigheid had.

Voor het einde van het schooljaar hadden de leraren ons voorbereid op een liefdadigheidstheater. Ik moest verkleed als straatjongen verschijnen. De platte pet van de oom was er, de korte broek ontbrak. Toen ik het mijn tante vertelde, riep ze uit: "Je bent aardig om de borgsom te betalen." Ik verloor de moed niet: ik ging naar de kappersvrouw Liezza om de broek van haar zoon te lenen. Dus verkleedde ik me op de avond van het recital als straatjongen, onder veel applaus en de wanhoop van mijn ooms, die voor de gelegenheid in het publiek aanwezig waren.

Helaas gingen zelfs die twee jaar voorbij en maakte ik voor altijd de school af, denkend dat ik net zo onwetend was gebleven als en meer dan voorheen.

Zesde hoofdstuk - Vergeef me alstublieft (sterrenlicht)

Ik was twaalf toen mijn moeder in augustus bij mij op bezoek kwam met mijn vader en broertje die ik voor het eerst zag. Het zien van haar gezichtje maakte me blij en ik herinner me die dag als een van de beste dagen van mijn leven. Mijn ouders waren vastbesloten om me mee te nemen om me weer naar school te krijgen, maar mijn tante leidde hen voor de zoveelste keer af van het idee: ze zou me als naaister hebben gestuurd met het vooruitzicht het vak goed te leren. En zo gebeurde het, tegen mijn zin in. Mijn ouders vertrokken en ik bleef als een idioot op Sicilië. Sindsdien had ik geen rust meer en huilde ik altijd stiekem. Mijn ooms zeiden dat mijn ouders zeker niet van me zouden hebben gehouden zoals ze deden, dat ze me hadden opgevoed als een dochter (een dochter zou zeker dezelfde pijn hebben doorgemaakt als ik). Op een dag ging mijn tante naar de beste naaister van de stad, waar mijn moeder ook het vak had geleerd, om te vragen of ze mij wilde aannemen. De naaister antwoordde dat ze al acht meisjes had en het aantal niet kon verhogen. De volgende dag bracht haar tante haar wat eieren om haar te overtuigen en ze zei: - Kom over een maand terug,

misschien vertrekt een van de leerlingen naar Turijn en is er nog een plaats vrij voor je nichtje -. Stipt, na een maand stuurde mijn tante me naar het laboratorium. De jongedame, die niet meer dan anderhalve meter lang was, heette me welkom: - Oké, ik neem je mee omdat ik medelijden met je heb, ik denk dat je liever naar mij toe komt dan bij je tante op het platteland te blijven -. Hij had niet helemaal ongelijk om dat te denken. De volgende dag om acht uur stelde ik mezelf voor. - Begin het laboratorium te vegen - zei hij tegen mij - dan ga je de vloer wassen -. Het verhaal begon me te irriteren. Ik begon zo goed mogelijk schoon te maken. Ik was klein van stuk, ik was twaalf, maar ik zag eruit als acht.

Ik wist niet hoe ik de vloer moest wassen: op het platteland was hij van steen en in het dorp, waar tegels waren, waste mijn tante ze nooit om ze niet te verslijten. Ik probeerde mijn best te doen, maar de naaister noemde me een ezel omdat ik me niet goed had gewassen. Om negen uur kwamen de arbeiders aan en begonnen zich te interesseren voor de nieuwe causita (klein meisje). Ze keken me allemaal meewarig aan. Ik hoorde hun toespraken en viel uit de wolken zonder de essentie van het leven te kennen. Af en toe gaven ze me wat werk als naaister, dingen die ik niet vrijwillig deed, altijd verbitterd omdat ik niet kon studeren. Er was een positieve kant aan de dag: 's middags, niet terug naar het platteland, at ik rustig thuis, spreidde een servet uit op tafel, schikte het glas, de fles water en een bord. Kortom, om een stuk hard brood en kaas te eten vond ik het leuk om de tafel te dekken zoals alle gewone mensen. Na de lunch ging ik naar een buurvrouw die negen jaar ouder was dan ik en naaister was. Ze hielp me mijn ogen te openen voor mijn naïviteit. Bij haar woonden haar moeder, een zus met olifantenpoten en nog een invalide.

Soms nodigden ze me uit voor een kom soep. De naaister

vroeg me om haar te helpen met het borduren van babykleertjes. Ik heb een keer een vlaag van verdriet gehad en ben halverwege gestopt met werken. Een andere keer haalde ik uit wrok de as uit de komfoor en strooide die langs de trap. Ze zeiden: "Wie heeft paccia? Heb ik een ziekte opgelopen?". Uiteindelijk begrepen ze me en vergaven ze me.

Soms ging ik naar de nonnen van het Antoniano weeshuis om met de weesmeisjes te spelen. Ik benijdde ze een beetje omdat ze hun dagen op orde leefden. Ze aten terwijl de tafel altijd goed gedekt was, daarna speelden ze en uiteindelijk wijdden ze zich op gezette tijden aan de toewijding van God door te bidden. Ik dacht: - Ze hebben geluk, ze hebben geen ouders meer en toch leven ze goed bij de nonnen, terwijl ik ouders heb maar ik gedwongen ben om bij deze bearish ooms te wonen -. Zonder dat ze het wisten, ging ik af en toe op bezoek bij een tante van vaders kant die in het dorp woonde, om een later vervelend verhoor te vermijden. Ik vroeg haar om geld om een brief naar haar ouders te sturen waarin ik hen smeekte mij mee te nemen.

In november van elk jaar namen ze me mee naar de beurs van Sant'Ugo die plaatsvond in Piano Vigna. In deze plaats richtten de grootouders van vaderskant een schuurtje in waar ze gegrild vlees en worstjes bereidden die ze samen met een goed glas wijn verkochten. Voor mij was het een gelegenheid om samen te zijn met mijn vaderlijke familieleden, te genieten van lekker vlees en een gekleurde frisdrank te drinken, naar de kraampjes te kijken met vuurpotten, lantaarns, aardewerken potten, quartare en bumbaelli.

De volgende dag gingen we weer naar Badia Vecchia voor het feest van Sant'Ugo, een mis, een kleine processie en daarna in de winkel van mijn grootouders die me worst, brood en frisdrank aanboden, deze getapt uit een gesloten fles met een bal in de

zaal.

Een keer voor kerst zijn we 3 dagen naar Messina geweest. We sliepen bij een familielid. Ik mocht haar helemaal niet: ze vertelde haar ooms altijd dat ze op de markt eieren had gestolen van een boerin, waardoor ze werd afgeleid. Ik had in de catechismus geleerd dat je niet mag stelen. Met de dochter zijn we 's avonds naar een meneer geweest die beeldjes bouwde. Om genereus te zijn, gaven mijn ooms me geld om ze te kopen. Op de gezalfde tafel van Castrangia heb ik een wieg kunnen bouwen. Met aspergetakken en wat wattenvlokken vormde ik een hutje. 'S Avonds genoot ik van de sfeer van twee kaarsen gemaakt met in olie gedrenkte walnootschalen en een touwtje naast het Kindje Jezus. Oom Michele waardeerde het idee ook en wilde me belonen: "Ntoia, schil twee cactusvijgen", en mijn tante ging ze onder hun bed halen waar ze werden bewaard.

Toen ik stopte om alleen te slapen in Novara, ging ik tijdens de kerstnoveen met mijn buurvrouw Antonietta naar het feest dat om 5 uur 's ochtends in de Annunziata-kerk werd gehouden. Achter in de kerk stelde de koster tegen betaling de stoelen ter beschikking. We hebben ze van thuis meegebracht. Op de terugweg bezochten we Carolina, de wasvrouw van de ingenieur, al vroeg in de ochtend onder de trap aan het werk. Tegen die tijd was ze al met grote liters water gaan putten uit de fontein van San Francesco om de houten kuip te vullen. Hij zei: "Caùsi, wacht hier even, ik ga kijken of de heren gisteravond nog koekjes over hadden, zodat jullie kunnen ontbijten". Hij kwam bijna nooit met lege handen terug. Ik nodigde Antonietta uit om naar boven te komen en we staken de komfoor aan. Toen Carolina niets anders te eten kon vinden, ging ik naar de keuken om een stuk hard brood en een glas water uit de "bumbaello" te halen. Tot 8 uur stopten we om kleedjes te maken, toen namen we afscheid:

ik ging naar de werkplaats, Antonietta ging naar haar huis om haar moeder te helpen, de enige dochter met 8 broers en zussen.

Alleen al in Novara voelde ik me een burger. Toen ik op bezoek ging bij opa Turi heb ik de ramen voor hem gepoetst en hij gaf me "een srea" (een fooi). Ik ging nagellak kopen. Ik kocht ook het oplosmiddel om het te verwijderen als ik voelde dat ik mijn ooms zou ontmoeten. Ik gebruikte talkpoeder als gezichtspoeder. Helaas: op een dag liet ik het op mijn gezicht achter en ging door mijn problemen, klappen en beledigingen heen. 'Waar heb je het geld voor die onzin vandaan?' En ik: "Zie je niet dat het meel is?". Ondertussen waren de burens verhuisd naar een andere wijk. Op een dag nodigden ze me uit om naar het circus te gaan. "Ik heb geen geld...", zei ik. Ze leenden ze aan mij. 'S Middags ging ik naar het laboratorium om van de show te genieten: apen op de trapeze, kinderen op paarden, olifanten, clowns, dingen die ik nog nooit eerder had gezien. Helaas moest ik 8 lire krijgen.

Een paar dagen later, op weg naar Castrangia, ontmoette ik in San Salvatore de moeder van een klasgenoot met een tas vol groenten gekocht bij de boeren. Hij vroeg me of ik terug naar het dorp mocht (voor de mentaliteit van die tijd schaamde hij zich om met de tas naar het plein te gaan!). Ik stemde toe, denkend dat ik wat geld bij elkaar zou schrapen met de fooi. Helaas, omdat ze haar huis met moeite had bereikt, beloonde ze me met vier pinda's. Ik verloor de moed niet. Ik kreeg een lira door een onderleggertje te verkopen aan een dame uit Fantina. Ik bouwde kartonnen Pinokkio's met benen en armen die werden bewogen door een touwtje. Sommige kinderen kochten ze voor centen. Nog een idee: zonnebrillen voor arme kinderen. Ik was op zoek naar transparant gekleurde snoeppapiertjes voor de bars. Met suikerpapier knipte ik de lijst uit en kon ik andere centen

recupereren. Na twee maanden slaagde ik erin om de 8 lire terug te geven.

De grootvader probeerde, ondanks zijn hoge leeftijd, de astma en de hernia die hij sinds zijn vijfde droeg, zichzelf af te leiden op het platteland, aangezien zijn dochter hem bijna nooit bezocht. Hij was in orde voor de twee zomermaanden toen zijn schoondochter uit Messina arriveerde: ze waste zijn linnengoed en doorzocht het huis om het schoon te maken van alles wat zich in de loop van het jaar had opgehoopt.

Als we elkaar ontmoetten, zei ze tegen me: 'Je tante schaamt zich, je kunt een arme oude man niet zo vuil laten lijden.' 's Avonds ging ik aangifte doen, maar de tante bekritiseerde haar schoonzus: - Ze is een burger, ze mag zelf bedenken wat ze wil -. En ik antwoordde: "Je hebt gelijk, ik heb gezien hoe je schoonmaakt: je hebt zelfs het urinoir met zuur gewassen en het glanst weer". Op dat moment sloeg hij me omdat we niet over deze dingen moesten praten en ik was walgelijk.

Op een dag gaf mijn grootvader me wat geld en kocht ik een liedboek waar de meisjes in de werkplaats over spraken. Ik heb het een tijdje weten te verbergen, maar op een avond had ik geen tijd en mijn oom, die het besepte, begon te vloeken: "Zelfs deze vervelende onzin, nu word je een pestkop." Bij die woorden scheurde ik het in zijn gezicht voordat hij het deed. In het aangezicht van mijn rebellie zag hij niets meer, hij trok de tailleband van zijn broek naar beneden en begon me gewelddadig te slaan. Ik was een jaar of dertien en het was de enige keer dat hij tegen zijn vrouw zei: "Ik heb gehoord dat er een dame naar Noord-Italië vertrekt om je niet naar het dorp te vergezellen en haar mee te sturen naar haar ouders." Op dat moment voelde ik me gelukkig, ik vergat ook de pijn van de slagen die ik had gekregen, toen ging ik peinzend op het gras

zitten. De duisternis begon te vallen, dacht ik, toen de schaduwen van de nacht de takken van de bomen binnendrongen en er een lichte, koude wind opstak uit de rivier.

Ik leunde tegen een notenboom en viel in slaap kijkend naar de wolken. Ik droomde veel, een zwerm kleurrijke dromen. Een licht briesje streefde mijn gezicht. Ik opende mijn ogen en hield vreemd genoeg van die plek die ik altijd had gehaat en ik realiseerde me voor het eerst met verbazing dat het alleen verlicht werd door het licht van de sterren. Ik liet mezelf gaan in deze staat van verlatenheid, ik droomde weer. Geluk drong als een mysterieuze vloeistof druppel voor druppel mijn kleine wezen binnen. Ik was geen lief klein meisje. Mijn voeten waren gerimpeld door het lopen op de scherpe kiezels van de stroom, maar mijn hele lichaam, en zelfs mijn ziel, waren er inmiddels aan gewend een hekel te hebben aan alles wat zoet en teder kon lijken. Maar ik moet bekennen dat die korte slaap die avond heerlijk was en ik heb die nooit meer teruggevonden. Misschien herinner ik het me daarom nog. Plots rustte er een hand op mijn schouder, tante Antonia kwam aan en wekte me op haar eigen manier abrupt op: "Laten we naar huis gaan. Als we daar aankomen, zul je de hand van je oom kussen en hem vertellen - Vergeef me alsjeblieft -". En zo was het.

Die avond ging ik bevend liggen, kon 's nachts niet slapen en bracht de uren door in krampachtige afwachting van de dag. Als ik in slaap viel zonder het te beseffen, zou ik plotseling opschrikken als door een roep of een gewetensschok, die me wakker en pijnigde en me geen uitstel gunde. De rest van de tijd bracht ik met mijn ogen open door met het onderzoeken van de monsters die de duisternis van de nacht op de muren trok en, zonder de kracht te hebben om iets te doen, huilde ik en huilde. Maar het was geen droevige kreet, het was iets anders dat ik niet

kon horen. De volgende dag ging ik niet naar het lab omdat mijn lichaam eruitzag als een kaart, het was zo gekneusd. Ik ging pas terug na een week toen de markeringen begonnen te vervagen.

Hoofdstuk Zeven - Emilia

Op zondagmiddag ging ik met een paar vrienden naar het weeshuis: een non legde ons op een leuke manier het evangelie uit met enkele relevante grappen. Wat een genot om dat uur in vreugde door te brengen. Op een dag vertelde hij ons dat de bisschop van Messina in oktober zou komen voor vormsel.

- Steek uw hand op als u dit sacrament wilt, zodat ik het kan doorgeven aan de aartspriester Monseigneur Salvatore Abbadessa - Niet wetend wat ik moet doen, stak ik verlegen mijn hand op. Een paar dagen later vertelde ik het zizi. Ze schaamde zich: ze moest op zoek naar een meter. Ik stelde de dochter van de postbode voor, juffrouw Rina, een jonge lerares. Hoe kunnen we het hem vragen? De volgende dag gingen we naar haar huis en ze stemde toe. Op 9 oktober 1948 ging ik 's middags met mijn vrienden naar de Moederkerk om te biechten. De volgende dag ging ik 's ochtends naar het huis van de peetmoeder en ze gaf me een filigraanarmband waarin hartjes waren verweven. Ik begon me te verheugen. Om 11 uur gingen we naar de kerk. De bisschop arriveerde en begon de Heilige Mis op te dragen. In de pauze stelden we ons op in de middenbeuk en een voor een bevestigde hij ons. Na de mis boden de ooms de meter niet eens koffie aan. Ze begroetten haar gewoon door haar simpelweg

"commare" te noemen.

Ik herinner me dat toen ik als kind terugkeerde uit Castrangia voordat ik in het dorp aankwam, er een kapel was gewijd aan de Heiland. De zizi stopte even en zei hardop "oh moeders, oh moeders ...". Ik dacht dat het een gebed was. Toen ik ouder werd, besepte ik dat ze in plaats daarvan haar overleden moeder belde, aangezien de begraafplaats zich net boven de kapel bevindt. Ik had de begraafplaats nog nooit bezocht omdat zizi niet eens naar het feest der heiligen ging. Ik wist dat mensen bij die gelegenheid bloemen kochten van Signorina Signorino in een plaats genaamd "Fussadello" en bijna in processie gingen ze de graven van hun dierbaren versieren. Ik heb zizi ooit voorgesteld: "Waarom gaan we niet ook naar het graf van je moeder?"

Ze antwoordde dat het haar zou spijten. - Het heeft geen zin om "moeders - moeders" aan te roepen als je haar zelfs geen bloem wilt brengen. - Bij deze woorden was hij bijna ontroerd. We gingen naar Fussadello om wat chrysanten te kopen. Op Allerheiligen ging ik grootvader Turi bellen om ons naar het graf van "moeders" te brengen, voor mij grootmoeder Rosa. Opa had onlangs dat graf laten herbouwen omdat het in oorlogstijd door de enige bom die op het kerkhof was gevallen, was vernietigd.

Hoewel ik er trots op was weer een veldslag te hebben gewonnen, gingen mijn gedachten dag en nacht uit naar mijn ouders. Ik probeerde mezelf af te leiden toen ik in het lab was. Ik begon het naaien leuk te vinden: ik maakte de watten voor de schoudervullingen klaar, ik blies op het houtskoolstrijkijzer. Toen het strijkijzer heet was, gingen de grote meisjes de stukken strijken om er kleren van te maken. Om het strak te houden was het gebruikelijk om loden gewichten tussen twee banden op de rand te naaien. Vroeger kocht ik ze van mijn peetvader die materiaal voor geweren verkocht. Het waren pellets die ik met

een hamer moest platslaan. Soms plat ik zelfs mijn vingers... Ondertussen hield mevrouw Orlando betaalde knipcursussen voor oudere meisjes. Ik zat ver weg maar spitste mijn oren om iets van de lessen te begrijpen. Eens zeiden de ooms dat we naar Fantina zouden gaan om de "commare" en de "compare" te zoeken, degenen die, als ze voor belangrijke boodschappen naar Novara kwamen, bij ons sliepen. Eens vroeg de meter aan zizi "Hoe oud ben je?" En zizi: - Mi orbu da vista i l'occhi, nun mi riguordo - (als ik geen zicht had, weet ik het niet meer).

Met de tip van opa Turi was ik een stuk groene stof gaan kopen, om mijn kunnen te testen maakte ik een rokje. De dag van vertrek naar Fantina brak aan (twee uur lopen). We stonden om 4 uur op. Ik wilde Zizi verrassen door mijn rok aan te trekken. Het was zo smal dat ik nauwelijks kon lopen. Toen ze mijn creatie zagen, begonnen ze te zeggen: - We hebben het grootgebracht en nu het begint te groeien, is het een flirt. Het maakt dat we ons schamen. En ik wees erop: "Ik doe deze niet uit, als je wilt is het zo, anders ga je!" Maar in mijn hart dacht ik "hoe kan ik in zo'n strak rokje lopen...". We zijn toch op onze bestemming aangekomen. De commare vroeg waar ik zo'n mooie rok had laten maken. - Sa figi illa - (ze deed het) zei zizi. - Dus als we iets moeten naaien komen we naar haar toe -. De trots van de uil...

Soms zag ik in het dorp dingen die me verdrietig maakten. Emilia was doofstom, misschien dakloos. De meeste dagen kwam hij langs de straat waar ik woonde. Als hij iemand tegenkwam, hield hij zijn hand voor zijn mond. Soms boden mensen haar een stuk brood aan, maar er waren mensen die haar gewetenloos korstjes kaas gaven en zich dan verstopten om de reactie te zien: het arme ding ging op de stoep van een deur zitten en bonkte met haar hoofd tegen de muur. Toen ik op een dag naar de winkel ging om draad te halen, hoorde ik de luide

stem van Antonio, de blinde man. Vanuit de abdij, gelegen op de top van de stad, kondigde hij aan dat de sardines waren gearriveerd. Met een paar lire van de fooi van mijn grootvader die ik over had, ging ik naar de visboer om een paar ons te kopen. Tussen de middag stak ik het fornuis aan met houtskool, kookte de sardines en deed ze in een stuk suikerpapier. Toen ik Emilia voorbij zag komen, heb ik ze aan haar gegeven. Ze keek er verbaasd naar en glimlachte een beetje om me te bedanken. Ik zag haar in de gebruikelijke deuropening zitten, niet met haar hoofd tegen de muur bonkend, maar met haar dunne vingers voor haar mond. Ik heb die dag niet gegeten: ik moest de resterende sintels van het fornuis halen om mijn ooms mijn initiatieven niet te laten begrijpen.

Angela passeerde rond het middaguur die weg met haar zoon Nino, een gehandicapte persoon die liep maar sprak met gebaren. Ze gingen met een emmer soep halen bij het weeshuis. Op een dag was Nino alleen met zijn emmer, vlakbij mijn huis kleedden twee jongens hem uit en renden weg. Hij kon zijn broek niet omhoog trekken. Hij was zonder ondergoed. Ik ging verlegen naar beneden om hem aan te kleden. Het was de eerste keer dat ik een naakte man zag. Wee als de ooms het hadden geweten, het zou een schandaal zijn geweest.

In een van de vele brieven aan mijn ouders had ik de wens uitgesproken voor een polshorloge. Wetende dat Signora Agostina uit Domodossola was gekomen, ging ik naar haar toe. Zodra hij me zag, omhelsde hij me en gaf me een pakket dat mijn ouders hadden gestuurd. Ik opende het en vond tot mijn verbazing een bruine lamsvacht met krullen ter grootte van een vinger, een vilten hoed en een doos met een horloge. Ik beefde van vreugde toen de dame het om mijn pols aanpaste. Hij gaf me een glas water om bij te komen en rende naar huis. Toen mijn

ooms de volgende dag naar Novara kwamen, zeiden ze dat als ik die bontjas zou dragen, ze zouden denken dat ik gek was: niemand in de stad bezat zoiets. Ik droeg het echter met trots. Ik trok mijn mouw terug om iedereen het horloge te laten zien. Ik gaf er vaak touw aan, dus in korte tijd brak het. Op weg naar Castrangia kwam ik wat oudere mensen tegen die me vroegen hoe laat het was. Om geen slechte indruk te maken keek ik naar de inmiddels onherstelbaar kapotte klok en zei dat ik vergeten was hem op te winden. - Dank u zelf -. Ze begroetten me en vervolgden hun weg.

Vergeleken met mijn vrienden was ik klein en dun, ze waren allemaal "ontwikkeld". In een brief vroeg mijn moeder aan Zizi of ik "ontwikkeld" was zoals mijn zus Rosa. Maar voor Zizi was het taboe om over deze dingen te praten. Hij wist niet dat ik alles van het leven wist. Opstandig als altijd, zei ik tegen haar: "Ik ben geen 'juffrouw' omdat ik ondervoed ben". En zij: - Wat zeg je? We hebben je altijd gesteund. Op een avond sliep ik in Castrangia en ik voelde me slecht. Ik was in het koude zweet. Ik dacht dat dit het einde was, ik bad, huilde en ging in het donker naar buiten om een paar druppels te plassen. En zij: "Als je weer opstaat, sla ik je!". Misschien beschermde de Madonna del Tindari me. Ik ging terug naar het strobbed en viel in slaap. De volgende dag zag signorina Assunta me in het laboratorium in Novara bleker dan normaal. Toen de serveerster haar koffie en melk met geroosterde plakjes bracht, zoals ze elke ochtend doet, bood ze mij ook wat aan.

Hoofdstuk acht - De vlucht van de zwaluwen

Door veel tijd in Novara door te brengen, leek het leven me te zijn veranderd: misschien omdat ik grootvader Turi ging bezoeken en graag hele middagen met hem praatte. Hij vertelde me veel verhalen over zijn leven en hoe moeilijk zijn bestaan ooit was geweest. Bovendien had ik, toen ik in Novara woonde, de gelegenheid om getuige te zijn van de belangrijke gebeurtenissen die in de stad plaatsvonden. Vooral de grote religieuze plechtigheden, de processies, de doopfeesten, de bevestigingen, maar vooral de huwelijksceremonies, ontroerden me. Bruiloften werden toen nog 's avonds gevierd, ik ging bijna altijd met mijn vrienden snuffelen in de kerk van San Nicola.

Op een avond zag ik een bruid in een witte jurk uitgaan, vergezeld van haar vader. Wit als sneeuw, ze zag eruit als een pop, ze was zo mooi! Het was Carmelina die met Filippo trouwde. Ik identificeerde mezelf volledig en dagdroomde: "wie weet ben ik ooit ook aan de beurt...".

In die dagen had ik vreemde gewaarwordingen, er was iets nieuws en vreemds in de lucht, ik had voorgevoelens. Ik was rusteloos en wachtte op een buitengewone gebeurtenis. En inderdaad, het evenement liet niet lang op zich wachten. Rond het middaguur kwam de postbode meestal langs. Op een dag in de maand juni hoor ik zijn tierende stem: "Campo, daar is post". Ik nam de brief, hij kwam van ... Domodossola! Moeder schreef haar zus.

Ik opende het abrupt tot ik het bijna had afgescheurd en las het, daar was het nieuws waar ik mijn hele leven op had gewacht: rond 12 september zou mijn moeder naar Sicilië komen om me op te halen en naar het noorden te brengen! Inmiddels was ik een jongedame, de toekomst wachtte op mij en ik moest werk zoeken. Wetende welke reactie mijn tante zou hebben gehad, verborg ik uit voorzichtigheid de brief op de bodem van een pot die een zee van rotzooi bevatte: als zizi het had gelezen, arme ik... Soms kwam oom Micherillo naar de winkel als hij werkte niet in de gehuchten in Novara. Soms kwam hij langs met zizi en zei hij gealarmeerd: "Het is al een tijdje geleden dat je moeder schreef, er moet iets met haar gebeurd zijn...". Ik was daarentegen bang dat er weer een brief zou komen met wat hints. Sterker nog, op een dag kwam er een, maar gelukkig zonder enige toespeling op de reis naar Sicilië. De zomer gleed langzaam weg voor mij, ik kon niet wachten tot dat krampachtige wachten voorbij was. Werk hielp me om te stoppen met denken en de tijd door te brengen die me scheidde van de komst van mijn moeder. Voor het feest van de Hemelvaart op 15 augustus wilden alle mensen pronken met hun elegantie en in het laboratorium was er altijd veel te doen, meer dan normaal: veel dames wilden pronken met hun nieuwe jurk. 13 augustus stond in het teken van vrouwelijke arbeiders die hun eigen kleding konden

naaien.

Ik had zizì gevraagd om de spullen te kopen om op gelijke voet te staan met vrienden. Ze ging akkoord en ik koos voor een goedkope beige stof met blauwe knoopmotieven. De jongedame in de werkplaats sneed het voor me en gaf een oudere arbeider de opdracht om me te helpen het te naaien. Op de dag van het feest had ik net als iedereen een nieuwe jurk aan.

Er waren ook enkele kennissen die uit Fantina waren gekomen. Een van hen had mijn beroemde strakke rok gezien. Hij bracht een stuk stof en vroeg zizì: "Je nichtje moet een jurk voor me maken, ze is zo goed!". Ik nam haar maten op. Ik had een model in gedachten dat Signorina Assunta voor een klant had gemaakt. Ik vroeg om wat tijd om het te knippen en het te proberen. "Oké, de stof is wat zwaar, geschikt voor de herfst. Ik kom rond 20 september."

Ondertussen nodigde Carmelina, een meisje uit de werkplaats, al haar vrienden uit voor haar bruiloft, die ze op een septemberavond vierde in de kerk van de Matrice. Met toestemming van Zizì ging ik naar de ceremonie. Onder de gasten was er ook een dame uit Domodossola die haar aanstaande vertrek aankondigde: "Concettina, je dagen zijn geteld in Novara. Je moeder komt je binnenkort ophalen".

Na de rijke versnaperingen keerde ik tevreden naar huis terug. Dagen gingen voorbij en het feest van Tindari op 8 september brak aan, dat jaar leek de zeer lange route die langs de fiumara slingerde helemaal niet zo moeilijk en oneindig als de eerste keer, ik had het gevoel dat ik vloog. Terug in Castrangia liet ik zizì weten dat ik een paar dagen zou blijven met het verzonnen excuus dat het laboratorium gesloten zou blijven tot 12. Die ochtend bonsde mijn hart. We plukten wat vijgen om naar een buurman te brengen en gingen op weg naar Novara. Halverwege

zag ik mijn moeder van een afstand langs het muilezelpad afdalen. Ik rende naar haar toe en omhelsde haar met alle kracht die ik in mijn kleine armpjes had. Zizi begon te schreeuwen: "Waarom ben je plotseling gekomen? Denk je dat je Concettina mee kunt nemen?" "Ja - antwoordde de moeder - we vertrekken over drie dagen". 'Dat kan niet, hij moet een jurk klaarmaken voor een dame uit Fantina.' Het was weer een excuus om me tegen te houden. Hij schreeuwde de hele tijd. Ik raakte onbewogen de lucht aan met een vinger. Mijn enige spijt zou zijn geweest dat ik grootvader Turi niet meer zou kunnen bezoeken.

Op de avond van de 14e hebben we gegeten. Zizi deed alleen zijn mond open om mijn moeder te beledigen: "Wat moedig neem je haar van me weg, je hebt geen hart, je laat me te veel lijden, ik beschouw je niet langer als een zus." Ik zag Michelillo voor het eerst met tranen. Onder zijn ruwe en harde omhulsel als hout waren blijkbaar een paar druppels menselijkheid gevangen gebleven. Ik, aan de andere kant, was zo koud als marmer geworden en ik was helemaal niet ontroerd.

Ik heb 's nachts geen oog dichtgedaan, duizenden gedachten achtervolgden elkaar chaotisch in mijn hoofd en ik kon niet wachten tot de ochtend aanbrak om te vertrekken. Moeder had de taxi besteld bij een heer met de bijnaam "cauzi i wolf" (wolgenbroek). Bij het ochtendgloren stonden we op, een laatste hand aan de kartonnen koffer en een groet aan de ooms. Mijn tante kwam bij vertrek huilend uit haar kamer, met haar haren los, en wierp zich aan mijn moeders voeten, smekend: "Nu zal ik zelfmoord plegen en je zult de rest van je leven de dood op je geweten hebben! Alsjeblieft, jij vraag ik op mijn knieën - zei ze - ik ben maar een arme vrouw, alleen en behandeld als een beest door een valse echtgenoot, niemand houdt van mij. Mijn zuster, ik vraag je haar niet van mij weg te nemen, heb medelijden, je

hebt niet het recht om me alleen te laten, ze groeide met ons op als een bloem en nu geen dankbaarheid!"

Met zijn haar in de war en zijn gezicht druipend van de modder, beukte hij op de grond en vervloekte hij het hele universum. Mijn moeder had begrepen dat haar zus gevaarlijk was geworden en gek aan het worden was. Ze bewoog zich echter niet, ze liet zich niet tot medelijden bewegen, ze was doof voor haar geraaskal, ze keek in de verte en wachtte op het einde van haar drama. Toen mijn tante beseftte dat mijn moeder onvermurwbaar was, haastte ze zich naar haar kamer en ontzegde ons een laatste afscheid. Plots gingen we weg, ze kwam vloekend terug op straat, terwijl we wegliepen zagen we haar krimpen totdat ze een kleine zwarte bal werd die zich vermengde met de stenen. Misschien was ik wreed tegen haar geweest, zoals alleen kinderen dat kunnen zijn, maar ik herinner me dat toen ik wegliep van haar huis, beschermd door mijn moeders hand, toen ik zag dat ze op het punt stond uit mijn zicht te verdwijnen, al mijn wrok plotseling veranderde in genegenheid en ik voelde medelijden met haar (later hoorde ik dat Zizi een paar maanden op straat om me rouwde alsof ik dood was).

Op Piazza Bertolami gingen de deuren van de taxi open. Vanuit het raam begroette ik iedereen die ik zag tot aan het einde van het land. Tijdens de reis observeerde ik met pijn in mijn hart het landschap en de stad die langzaam uit mijn blik verwijderde, we bleven lange tijd stil totdat ik de zee zag. Inmiddels was ik ver van Novara verwijderd, absoluut! Tegengestelde gedachten vochten in mijn hoofd en ik kon ze niet beheersen, toen werd ik wakker toen mijn moeder me aaide en me waarschuwde dat we er waren. Toen hield ik intens van dat land dat ik zo lang had verafschuwd vanwege dat trieste leven dat ik leidde. Op het station van Vigliatore heerste grote verwarring, velen vertrokken

net als wij naar het noorden met hun kartonnen koffers en andere tassen.

Er kwam een ijle wind uit de zee en ik voelde de zoutheid die mijn lippen smaakte. Een goed gevoel dat ik voor het eerst voelde. We hebben een half uur op de trein gewacht. Voor mij was het nieuwe lucht. Mensen zongen het populaire lied "Professor, vertel me wat er eerst was, de kip of het ei." Iedereen kwam terug van vakantie op het vasteland. Aangekomen in Messina zag ik met verbazing de rijtuigen op de veerboot stappen. Het was half september en duizenden zwaluwen cirkelden in die zeer blauwe lucht boven de zeestraat. Met hun vlucht borduurden ze mijn droom voort: eindelijk weer bij mijn familie wonen. Ik probeerde God te zien in het midden van die heldere achtergrond en, zelfs als ik hem niet zag, bedankte ik hem uit de grond van mijn kleine ziel. Na ontelbare uren stapten we uit in Rome om de trein terug te nemen naar Milaan, na nog meer uren wachten, waar er weer een overstap was naar Domodossola. Het was een droom. In die trein begroette mijn moeder verschillende mensen die ze kende. Iedereen vroeg waar ze vandaan kwam en wie het meisje bij haar was. Ze wisten niet dat hij nog een dochter had.

Ik observeerde de landschappen: ik zag met verbazing het Lago Maggiore en de eilanden, toen de bergen. Ik vroeg hoe lang voor aankomst, wetende dat de stad in een vallei lag omringd door bergen. We kwamen laat in de ochtend aan in Domodossola. De lucht was grijs, de straten leken ook donker geverfd, mensen liepen vastberaden naar de grond te kijken, zelfs hun kleding was donker. Papa wachtte ons op het station op met mijn broertje dat ik twee jaar eerder op Sicilië had gezien. Kusjes en knuffels. Op weg naar huis probeerde ik die plek te ontdekken die spoedig mijn stad zou worden. Ik telde de ramen van de huizen, maar ze

waren zo talrijk dat ik mijn berekeningen uit het oog verloor. Er waren te veel ramen en te veel huizen tegenover elkaar. Ze waren zo hoog dat mijn ogen verloren gingen in de lucht.

Ik voelde me duizelig. Duizenden vragen welden op in mijn hoofd, gretig komen en gaan. Tijdens de reis kon ik geen enkel woord uitbrengen. Toen had ik thuis nog een verrassing toen ik mijn zussen zag, die ik me alleen van foto's herinnerde. Een andere verrassing was de keuken met spoelbak, kraan en gasfornuis (in Novara was geen water in huis en werd er met hout gekookt). 's Avonds kwam comare Grazia bij ons op bezoek met haar dochter Caterina. Zelfs de burens wilden me ontmoeten. De volgende avond nam papa me mee naar de bioscoop. Een van de beste avonden van mijn leven die ik me altijd zal herinneren, tot de laatste dag. Eindelijk was ik bij mijn vader, voordat ik van hem hield zoals men van een afwezige vader houdt, nu bewonderde ik hem en eindelijk voelde ik me voor het eerst beschermd alsof ik zijn prinses was. Kortom, het leek me dat ik boven de wolken liep, ik was geland in een ander punt van het universum.

Hoofdstuk Negen - De Poort van de Hemel

Voordat ze Sicilië verliet, had mijn moeder een baan voor me gevonden bij de bontwerker en na twee dagen vergezelde ze me naar mijn werk. We vertrokken vroeg in de ochtend van huis: ik was erg enthousiast over dit nieuws.

Bij de ingang werd ik begroet door juffrouw Tilde die me een grote glimlach schonk en me bij de hand nam, een aangename en aardige vrouw. Tilde zei in het Milanees tegen me: "Hallo belatusa (meisje), kom, laat me je voorstellen aan de meisjes die met mij werken: Nella en Teresina. Ze hebben veel ervaring, ze zullen je leren werken. Als er problemen - voegde ze eraan toe - schaam je niet om te vragen". Dus in een oogwenk was ik terug met mijn nieuwe baan.

Ik voelde me al volwassen en om deze verandering in het leven van de belatusa voor het eerst te markeren, kwam de menstruatie. Ze wist niet veel over dat onderwerp, maar uit de verhalen die ze hoorde van haar oudere vrienden in Novara, begreep ze dat dit de manier was om een jongedame te

worden. Ze begreep dat ze dat signaal niet nodig had om vrouw te zijn: ze was het al voor alles wat ze had geleerd, gekend en liefgehad. Het was geen rups meer en had de metamorfose tot vlinder ondergaan. Het kwam van ver en in een paar minuten ging het van de ene wereld naar de andere. Ze bevond zich alleen en was daar erg trots op.

Ondertussen begon ik te wennen aan de nieuwe baan. Destijds werden bontkragen gebruikt om op jassen aan te brengen. De huiden werden nat gemaakt met een spons en uiteindelijk vastgespijkerd op een houten plank door er aan alle kanten aan te trekken. Het deed me denken aan de tijd dat ik in het laboratorium op Sicilië de draden verbrijzelde om ze onder de kleren te stoppen. Ook hier waren er een paar hamers op de vingers. Als er een beetje zon was, werden ze in de tuin langs de weg te drogen gelegd, dus moest ik waken over de kostbare Perzische lams-, vos-, nerts- en rattenmusquéhuiden. Terwijl ik ze verzorgde, keek ik graag naar de auto's en voorbijrijdende mensen. Ik ademde zelfs de uitlaatgassen van de auto's in en probeerde mezelf te doordringen met die geur van de stad, zo nieuw en bedwelmend voor het kleine meisje dat opgroeide in zuivere lucht. De stad trok aan mijn blik voorbij en ik verloor zelfs de tijd uit het oog. Mijn vader legde me uit dat daar de dag in uren was verdeeld, terwijl ik toen ik in Castrangia woonde alleen het opkomen en ondergaan van de zon kende. Soms, terwijl ik de huiden verzorgde, kwam een oudere dame van de bovenverdieping me gezelschap houden. Hij sprak in strikt Piemontees en ik verstond er niets van: "Che bela fiola, da ndua ti vegnat (waar kom je vandaan)? Cuma ti se ciamat (hoe heet je)?" ik rui. "Ti mi capisat mia (begrijp je het niet)?" Toen de huiden droog waren, sneed Signorina Tilde de vorm van de kragen voor de naaisters die ze bestelden.

Beetje bij beetje leerde ik de frisellina vulling, de passafino er omheen te doen en dan de voering. Dankzij mijn capaciteiten begon ik mijn wekelijkse zakgeld te krijgen en al snel was ik op de hoogte van mijn pensioencijfers. Ik voelde me groter. Er was een radio in het laboratorium: ik luisterde graag naar de liedjes. In die tijd waren koelkasten nog niet wijdverspreid, maar de jongedame had een koelbox die ze vulde met blokken ijs die werden geleverd door een heer die met een karretje door de straten van de stad reed. Voor mij was het drinken van zulk vers water een noviteit. Een goedkope houtkachel verwarmde het huis. Hij had geen telefoon, maar als hij klanten moest bellen, stuurde hij me naar zijn tante, die een bouwbedrijf had met meerdere arbeiders. Onder deze zag ik toevallig voor het eerst ... Maar dit is een ander verhaal dat ik je, als ik tijd en zin heb, later zal vertellen.

Thuis at ik goed, 's avonds gingen we naar de binnenstad met zijn stenen daken en winkels met mooie etalages. Op zaterdag ging ik met mijn moeder naar de markt, die een groot deel van het centrum beslaat, toen ik rond het middaguur van mijn werk kwam. We kochten de stof om een jas voor me te maken. Het was in het kwadraat. Ik heb het ingehuldigd door tijdens de middernachtmis met Kerstmis glad te strijken. Kortom, een gelukkig leven.

Carnaval kwam. We woonden met een gezin dicht bij het feest in het Galletti-theater. Het was een droom om gemaskerde bals te zien te midden van spelen van fosforescerende lichten.

Toen ik de volgende zaterdag opstond, was er iets mis. Ik huilde omdat mijn moeder me geen San Pellegrino magnesia had gegeven. Een neef van hem kwam uit Martigny. Hij lunchte bij ons. 'S Middags voelde ik me vreemd, het leek erop dat mijn geluk ten einde liep. Pa vergezelde de neef naar de trein, daarna

aten we.

We zijn die avond niet gaan wandelen. Papa zei tegen mama: "Ik ga vrienden bezoeken aan de bar." Rond 22.00 uur keerde hij kreunend en hijgend terug naar huis met een bleek gezicht, versteend door een hevige pijn in zijn borst. "Teresa, maak kamillethee voor me klaar". Terwijl papa op bed lag te hijgen, rende ik met een tante mee om een dokter te bellen 50 meter verderop. Hij kwam meteen, maar mijn vader leefde intussen niet meer. Later hoorden we dat de aorta was gebarsten. Er zou toch niets te doen zijn geweest, vader ging door de poort van de hemel en vloog naar de hemel. Het was 17 februari 1951. De hele nacht staarde ik naar het hulpeloze lichaam van mijn vader. Mijn hoofd tolde, een mengeling van migraine en duizeligheid die me bijna wegvoerde uit die kamer waar alle objecten hatelijk werden omdat ze getuige waren van een onrechtvaardige dood. Ik bleef maar denken aan mijn vader en het wrede lot dat me te wachten stond in Domodossola, de tranen konden niet meer uit mijn ogen komen omdat ze droog waren geworden van het huilen. Die God die ik me had voorgesteld bij mijn vertrek in het oogverblindende licht op de Straat van Messina, waar verstopte hij zich? Waarom had hij ons in de steek gelaten? Waarom had hij me zo voor de gek gehouden? Hoe kwam het dat nu ik mijn vader had gevonden, hij voor altijd van me werd weggenomen? Wat was het nut van deze tragedie? Nu God hier in Domodossola anders leek, afstandelijk, ongrijpbaar, hij leek gemaakt van duisternis, ongrijpbaar en ongrijpbaar, verbitterd, een God waarvan ik niet meer wist of ik hem de rest van mijn leven weer moest vertrouwen of negeren. Nachten en nachten bleef ik stil, waakte met gespannen ogen in het donker, bijna hopen dat met het aanbreken van de dag alles weer zou worden zoals het was. In die kwellende dagen, met mijn gezin op

de rand van een afgrond, besepte ik dat de hemel geen plaats was voor kleine meisjes.

Op een van die nachten, in de vroege ochtenduren, stortte ik in en na een gekwelde slaap zonk ik weg in een zoete droom: ik bevond me op het meer, toen verscheen mijn vader aan mij met zijn ogen en gezicht ondergedompeld in een hemels licht. Nu leed haar gezicht niet meer en was het weer mooi. Hij glimlachte zachtjes naar me, pakte mijn hand, omhelsde me en begon tegen me te praten. "Mijn kind - zei hij - wat ik je nu wil zeggen is mijn liefde, al het goede dat ik je wil. Door de omstandigheden kennen we elkaar niet. Ik heb er echt spijt van dat ik je niet heb zien opgroeien..." .

Soms denk ik aan die droom en aan mijn laatste reis, ik denk eraan wanneer de Heer me zal roepen, ik stel me graag voor dat wanneer ik de deur van de hemel oversteek, mijn vader op me wacht, gekleed zoals die avond dat hij me meenam naar de bioscoop: met hem hebben we elkaar veel te vertellen, we moeten dat gesprek voor altijd voortzetten, onderbroken op die koude februarinacht. Het zou de beste manier zijn, denk ik, om aan mijn laatste reis te beginnen.

Moeder bleef wanhopig achter met vier kinderen en geen pensioen omdat vader een simpele schoenmaker was. Alle kou en alle pijn van de wereld was neergedaald op onze arme familie van emigranten.

Ver van ons land, ver van het leven, waren we zandkorrels die door de woestijnwind werden geblazen.

Mijn moeder had zichzelf en haar hele ziel verloren. Ze was een lege huls geworden. Zijn lichaam was samengetrokken als een stuk hout, hij bleef gewicht verliezen en zijn verbijsterde blik, in een bleek en uitdrukingsloos gezicht, bleef minuten lang gericht op een ver punt, op papa's graf. Ze was als een geest geworden

die bezeten was door de onmogelijkheid om te vergeten. Ik voelde het moment waarop ze zou vallen en wegzinken in hopeloosheid zonder uitweg. Ik probeerde haar door elkaar te schudden, ik praatte met haar om haar op te vrolijken. Ongelooflijk, de rollen waren volledig omgedraaid: het was de dochter die haar moeder troostte, haar verhalen vertelde om haar voor te bereiden op het leven zonder haar man en haar te helpen vergeten. Ik, de oudste dochter, was nog geen 15 geworden.

Na het eten ging ik weer aan het werk bij de bontwerker om nog wat lira bij elkaar te schrapen. Ik was degene die probeerde de vlam van hoop levend te houden. Maar uiteindelijk, mijn moeder, ik weet niet hoe, misschien met de kracht van wanhoop, tussen de ene kreet en de andere door, nam ze de hele wereld op haar schouders en ging langzaam terug naar het naaisterschap, het naaien van rokken en kamerjassen .

Hoofdstuk tien - De mooie tusa

In mei van hetzelfde jaar kreeg mijn broertje de mazelen en ik kreeg het ook, omdat ik het als kind niet had opgelopen. Terwijl ik in bed lag hoorde ik mijn moeder de deur open doen. Iemand had aangebeld. Toen hoorde ik de stem van zizi en Micherillo. Ik maakte me zorgen: voorheen hadden ze me nooit meegenomen naar Domodossola om mijn ouders te zien en nu waren ze komen opdagen. Ze bleven ongeveer een week en vertrokken toen een beetje teleurgesteld omdat ze hoopten dat ik met hen terug zou gaan naar Sicilië. In november kwam er een zwartgerande brief binnen. Mam schrok en opende het, haar hand trilde. Ik zag haar huilen: zizi kondigde de dood van grootvader Turi aan. Ze hadden hem op 8 november dood aangetroffen op het platteland van Bordonaro. Hij werd 87 jaar oud. Het volgende jaar was er nog een nog grotere teleurstelling, toen de onderzoeken bij toeval leidden tot de doodsoorzaak door verstikking met een zakdoek in de keel, gevonden tijdens de

opgraving. De misdaad was gepleegd door een vrouw samen met haar broer, buren op het platteland, om het pensioen van 11.000 lire te stelen. Ze zaten later 24 jaar in de gevangenis voor haar en 12 jaar voor competitie.

Ik bleef verdrietig. Met weinig geld konden 5 mensen niet rondkomen. Miss Tilde raadde een nep-ontslag aan, zodat ik me kon inschrijven bij het arbeidsbureau. Ik ging vaak kijken of er werk was, maar de hoop was laag. In april 1953 hoorde ik dat ze een paar meisjes in een fabriek hadden aangenomen. Die hadden ze niet nodig, hun vaders hadden al een beroep. Dus ging ik naar kantoor om te protesteren: ik moest meer werken dan de anderen. In mei stapte ik eindelijk een fabriek binnen waar elastische banden, schoenveters, banden, buizen voor elektriciteitsdraden werden geproduceerd. Een zware baan met wekelijkse diensten van 6-13 en 13-21. Tussendoor ging ik ook naar de bontwerker om mijn salaris af te ronden en mijn moeder wat te ontlasten.

Augustus kwam. Voor de feestdagen moest comare Grazia naar Sicilië om haar bejaarde moeder te bezoeken. Ik besloot ook te vertrekken met mijn dochter Caterina. We vertrokken met de trein naar Milaan en vervolgens naar Rome, waar we 's nachts aankwamen. We moesten een paar uur wachten op de trein naar Sicilië.

Op het station troffen we enkele dorpsgenoten aan, waaronder een dwergacteur uit Novara, Salvatore Furnari, en een soldaat van wie ik de naam niet meer weet. Terwijl Signora Grazia op een bankje uitrustte, werden Caterina en ik uitgenodigd voor een wandeling. Ze namen ons mee naar Piazza Esedra om mottarello te eten. Het leek weer op te leven.

Toen de toch al overvolle trein arriveerde, haastte Signora Grazia zich om in te stappen met twee grote tassen. De trein was niet helemaal gestopt en ze viel plat op de rails. Catherine, ik en de hele menigte schreeuwden het uit naar de Eeuwige Vader toen we haar vol blauwe plekken maar wonderbaarlijk levend eruit trokken. Ze weigerde mee te gaan naar het ziekenhuis. Na een uur vertrok de trein. Voor de middag kwamen we aan bij het station Terme Vigliatore waar we de bus namen die naar Novara Sicilië leidde, gasten van zizi en Micherillo.

Ze verwelkomden ons als eregasten. Die nacht, alle drie in het grote bed, hebben Caterina en ik geen oog dichtgedaan. Signora Grazia had pijn. Diezelfde avond was er een verrassing: enkele jonge mannen brachten ons een serenade met gitaar en viool, maar oom Micherillo, geïrriteerd, liet ze wegrennen.

Caterina's moeder bracht de meeste tijd in bed door. Ze ging in tien dagen maar twee keer op pad om haar bejaarde moeder te bezoeken. 's Middags ging ik op bezoek bij mijn klasgenoten en vrienden van het laboratorium. Op een dag zag ik ook een klasgenoot die me kwam omhelzen. Hij had een fiets bij de hand en ik vroeg hem of hij me mee wilde nemen. In Novara was toen nog nooit een meisje op een fiets gezien. Zodra Zizi erachter kwam, schold ze me uit: "Je bent een uil geworden, ik had me zoiets nooit kunnen voorstellen."

Terug in Domodossola had Signora Grazia moeite met herstellen. Na die val namen artrosepijnen het over. Ze werd pas

dapper toen ze met haar gezin naar een of ander feest ging, waar ik ook was uitgenodigd.

Ik ging weer aan het werk in de fabriek en bontwerker, maar ik had nieuwe ervaringen nodig. Toen ik op een dag de parochies van San Gervasio en Protasio bezocht, kwam don Giuseppe Benetti naar me toe om me een paar vragen te stellen. Ik vertrouwde hem al mijn verdriet toe. Hij moedigde me aan en zei tegen me: "Kom zondagmiddag naar de oratorium. Daar vind je de voorzitter van Catholic Action, Miss Germana, die je aan de meisjes zal voorstellen en je veel goed advies zal geven". Ik voelde me meteen op mijn gemak: met een beetje verlegenheid begon ik vrienden te maken. Ik was bang niet te kunnen spreken, maar met Gods hulp overwon ik de eerste moeilijkheden. Ik heb genoten van het lezen van de krant van de vereniging en bewondering voor de oprichter Armida Barelli: dankzij haar was mijn leven verbeterd. Als de ploegendienst het toeliet, ging ik om 7 uur naar de ochtendmis, waar ik Don Benetti ontmoette, die ik als mijn geestelijk leidsman beschouwde. Op zondag had ik me vrijwillig aangemeld om een uur bij de goede persbalie voor de kerk door te brengen. Later nodigden ze me uit om lid te worden van het ACLI-bestuur. Met al die verplichtingen voelde ik me belangrijk en vervuld.

De fabrieksgenoten oordeelden dat ik onverdraagzaam was, maar ik voelde me niet ongemakkelijk, integendeel, ik bad voor ze en riep ze terug toen ze, voordat ze aan de dienst begonnen, vulgair spraken in de kleedkamer.

Hoofdstuk elf - Porseleinen gezicht

Op een zondag in de zomer organiseerde de president van Azione Cattolica Germana een reis naar de bergen. Met het beetje geld dat ik nog had kon ik de reiskosten betalen. We kwamen met de bus naar Goglio, vervolgens met de kabelbaan naar Alpe Devero en vervolgens te voet naar Crampio. Ik dacht aan de schoonheid van de bergen vol bloemen: rododendrons, boterbloemen, wilde orchideeën. Bosbessen om van te smullen. Hutten met stenen daken en houten ramen met knalrode en roze geraniums die uit de vensterbanken hangen. Ik vroeg Germana waar de weg eindigde. "Als we moe zijn, stoppen we voor een lunchpakket". Rond 13.00 uur stopten we om het heldere water te drinken dat van een rots naar de vallei afdaalt. Na gegeten, gebeden en gezongen te hebben liepen we terug. Ik beefde van vreugde: ik had nog nooit zo'n mooie dag doorgebracht. Thuis vertelde ik mijn moeder alles en zag haar glimlachen.

Af en toe kreeg ik post van een vriend in Novara Sicilië: hij vroeg me om een baan voor hem te zoeken in Domodossola zodat we elkaar konden ontmoeten. Ik was erg in de war maar blij dat iemand verliefd op me was. Er was ook een jongen uit Domodossola, maar ik mocht hem niet: 's morgens dronk hij een shot grappa en zijn wangen waren altijd rood.

De ochtendmeditaties wezen me de weg naar het klooster, maar tegelijkertijd hield ik van kinderen en het idee om een gezin te stichten. Ik vertrouwde mezelf toe aan de wil van God en bracht de zondagmiddagen door in de oratorium om met mijn vrienden de wekelijkse catechismusopdrachten te plannen. Op sommige zondagen gingen we naar de kapellen in naburige steden. De busrit stoorde me, maar de moed overwon een paar kleine pijntjes.

Op 1 mei 1954 organiseerden de ACLI en het oratorium een reis: een pelgrimstocht naar het heiligdom van de Madonna di Oropa in de ochtend en een bijeenkomst van de geachte pastoor in Biella in de middag. Ik was een van de eersten die zich aanmeldde met een vriendin van mij en haar vriend Pierino. Er vertrokken 2 bussen vol jongeren. Onder hen was een verlegen blonde jongen die ik ergens eerder had gezien. Hij was het echt: de arbeider van het bouwbedrijf waar ik vroeger de klanten van de bontwerker opbelde. Pierino stelde hem aan mij voor: hij was zijn neef. Overdag liet hij me nooit met zijn ogen in de steek. Toen ik thuiskwam, vertelde ik het aan mijn moeder. De volgende avond zag ik hem onder het balkon van de kamer op de eerste verdieping. "Mam, mam, kom eens kijken: daar is de jongen die ik in Biella heb ontmoet". En zij met een halve glimlach: "Het is duidelijk dat ze je het hof maakt." De volgende avond, toen ik met een buurman uitging, vond ik hem voor me. Verlegen vroeg hij of hij met ons mee mocht. Een beetje aarzelend accepteerde ik het. We hebben het ijs gebroken door over dit en dat te kletsen. Na de middagdienst in de fabriek zou hij me naar huis brengen. Op een avond nam ik hem mee om hem voor te stellen aan zijn moeder, die hem heel goed ontving. In zijn vrije tijd bezocht hij het oratorium. Destijds waren jongens en meisjes gescheiden, pas aan het einde van de bijeenkomst konden ze elkaar

ontmoeten. Ook hebben we ACLI-bijeenkomsten bijgewoond.

Hoewel mijn moeder uit Sicilië kwam, waar twee jongens die van elkaar hielden niet alleen konden uitgaan, vertrouwde ze ons en begonnen we aan een serene reis. Giuse vertelde me dat hij mijn vader had ontmoet: om wat geld in te zamelen, aangezien hij 4 kinderen was en alleen de vader die werkte, deed hij als kind wat boodschappen voor de financiers van de kazerne op een steenworp afstand van zijn huis. Soms bracht ze hun schoenen naar mijn vader om ze te laten repareren. Ik luisterde met plezier.

Hij vertelde me nog iets: toen ik op 16 september 1950 door Rome reisde om Domodossola te bereiken, ontmoetten we elkaar virtueel. Giuse, zoals ik hem nog steeds noem, was voor het heilige jaar op de fiets gekomen. Een avontuurlijke reis: hij was uit Domodossola vertrokken samen met een priester uit de vallei die snel trapte met bergschoenen. Het was bijna onmogelijk om hem te volgen. Hij stopte pas toen hij wat moestuin zag om wat sla te halen. Halverwege werd Giuse alleen gelaten. Onderweg vond hij een marskramer met een oude fiets vol rommel om te verkopen. Ze hielden gezelschap tot aan Rome.

Augustus kwam. De fabriek ging wegens vakantie dicht en ik besloot mijn zus Rosa te bezoeken die in de heuvels aan het meer van Mergozzo was om te herstellen. Ik vroeg de nonnen die het huis runden om me een paar dagen tegen te houden. Ik had dit idee zojuist aan Giuse voorgelegd. Er waren andere meisjes in huis op vakantie. Onder hen de schoonheidsspecialiste niet van een non. Op de ochtend van de 15e, feest van de Assumptie, riep hij ons na de mis naar zijn kamer om te oefenen. Ze vulde onze gezichten met verschillende crèmes, mascara's en lippenstiften: we zagen eruit als wassen beelden. Tijdens de lunch belde de non-tante haar nichtje: het was niet zo dat ze ons

zo behandelde.

'S Middags, terwijl ik vanuit het raam naar het meer keek, zag ik Giuse verschijnen. Ik wilde niet gezien worden met dat porseleinen gezicht. Toen hij me aan de deur zag, herkende hij me bijna niet. Ik verontschuldigde me en legde uit dat het een experiment was geweest en dat de andere meisjes ook getransformeerd waren. In de middag hebben we gewandeld in de tuin van het huis. Tegen de avond nam hij afscheid van me: "Tot gauw, in Domodossola, maar met een schoon en fris gezicht als voorheen".

Hoofdstuk Twaalf - Violtjes

Toen de twee weken vakantie voorbij waren, hervatte ik het werk in de fabriek in ploegendienst van 13.00 uur tot 21.00 uur. Terwijl ik de klosjes in de spindels van de machines rijgde, dacht ik aan Giuse, maar tegelijkertijd dacht ik niet wil hem echt zien. Om 21 uur ging de sirene en begon mijn hart te bonzen. Nadat ik de koffer had gestempeld, zag ik bij het verlaten van het hek een fiets in het halfduister. Hij was het echt: hij kwam naar me toe, keek me verlegen aan en zei: "Ik vind je zo simpel leuk". Hij liet me op de loop van de fiets zitten en reed me naar huis. We wisselden een eenvoudige welterusten uit. Dit gebeurde bijna elke dag. Op zondagmiddag hebben we wat fietstochten gemaakt in de nabijgelegen dorpen. Op een dag nam hij me mee naar zijn huis om me voor te stellen aan zijn vader en moeder, twee zussen en een broer. Beetje bij beetje stelde ze me ook als vriend voor aan haar ooms en neven.

Toen mijn moeder ons vanaf het balkon zag, dwong ze ons naar het huis te gaan. Terwijl ze dol was op die jongen, was ik erg besluiteloos. Op 8 december, de dag van de Onbevleete Ontvangenis, mijn naamdag, ging de bel. Het was de bloemist, die me een bos rode anjers overhandigde. "Mam, Giuse heeft me

gegroet!". Wat een teleurstelling bij het openen van de kaart: hij was het niet, maar een 14-jarige jongen die hij toevallig ontmoette. Er stond "I love you" met een handtekening op. Misschien dacht hij dat ik zijn leeftijd had.

Op kerstavond kwam Giuse opdagen met een grote gekleurde vaas vol chocolaatjes en een wenskaart. Ik bedankte hem en we gingen samen naar de nachtmis. Bij thuiskomst zei hij tegen me: "Morgen moet ik met de familie gaan lunchen bij familie. Ik zie je weer in Santo Stefano". Op de ochtend van de 26e zei ik tegen mijn moeder "Ik ga niet meer uit met die jongen, ik geef hem de vaas terug, ik wil geen verplichtingen". En zij met een strenge blik: "Je bent gek, je had het kunnen doen als ik de chocolaatjes niet al had gegeten".

In de volgende dagen kwam Giuse me zoals gewoonlijk ophalen op het werk. Op het stuk weg te voet of op de loop van de fiets heb ik hem nauwelijks gesproken. Op nieuwjaarsdag 1955 ging ik naar de mis. Hij was er ook en heeft me uiteindelijk naar huis gereden. Bij de deur zei hij tegen me: "Mogen we weten wat je van plan bent om me zo te laten lijden?", en een traan ontsnapte hem. Die druppel vloeiende over de vaas en ik schonk hem een glimlach. Hij gaf me een kus en zei: "Vanmiddag haal ik je op om naar de vespers op Mount Calvary te gaan. Na de vespers wordt er een film vertoond in de ACLI-club". Ik accepteerde het en we namen afscheid. Ik heb het thuis gemeld en mijn moeder zei blij: "Zo'n brave jongen vind je nooit meer".

Om 14.00 uur vertrokken we naar Calvarie langs het muilezelpad met de kapellen van de Via Crucis. Eenmaal bij de Shrine zongen we vespers en na de zegening gingen we naar de club. Ik weet de titel van de film niet meer, maar hij was erg saai, dus stelde ik voor om terug te gaan naar de stad, naar de Catena-bioscoop, waar we konden genieten van een betere film,

genaamd "Violette".

In april, toen we met het treintje door de Vigezzo-vallei en de Centovalli reisden, gingen we met zijn ouders naar het festival van bloemenwagens in Locarno. We ontmoetten de peetvader van Giuse, die me voorstelde als een "vriendin". Hij stak zijn handen in zijn zakken en haalde 10 Zwitserse francs uit zijn portemonnee, gaf ze aan Giuse en zei: "Goed, wanneer ga je trouwen?". We keken elkaar aan, we hadden het er nog nooit over gehad.

In de volgende dagen begonnen we het idee van het huwelijk te cultiveren. We hebben het er thuis ook over gehad. Mama verheugde zich maar tegelijkertijd waren er weinig financiële mogelijkheden. Beetje bij beetje kochten we wat lakens en wat linnengoed. We hadden geen speciale wensen. We gingen op zoek naar een klein en bescheiden appartement. We vonden hem in de oude wijk Motta en legden daarom de trouwdag vast: maandag 19 september. Ik ging met mijn moeder naar de stoffenwinkel Panzarasa om het kant voor de trouwjurk te kopen en bracht het naar Signora Tilde, de bontwerker, die me altijd had beloofd dat ze het met liefde zou maken.

Op het gemeentehuis voor ondertrouw moest mijn moeder tekenen omdat ik nog minderjarig was. Zelfs de ouders van Giuse waren blij. In de parochie sprak monseigneur Pellanda ons prachtige bemoedigende woorden toe: "Blijf altijd bescheiden met zoveel geloof om de vreugden en zorgen die het leven voor ons in petto heeft onder ogen te zien. Ik zal jullie de rode loper langs het schip laten vinden".

We moesten de lijst met familieleden en vrienden voorbereiden om zoals gewoonlijk de huwelijksgunsten te bezorgen. Zeer weinig gasten. Giuse's moeder zei "Twee per gezin". Langzamerhand bereikten we 35 mensen. Gekozen getuigen:

oom Carmelo di Giuse en voor mij Pierino, de architect van onze bijeenkomst. Een week voor de bruiloft bereidde de mannenkapel onder leiding van don Giuseppe Briacca een feest voor ons voor. Meester Furiga schilderde een afbeelding van groeten op het bord en maakte een perkament met de lijst met vrienden. Er was ook een tafel gedekt met gebak en frisdrank. Zo'n feest was er nog nooit geweest in de kapel. De collegiale kerk van Saints Gervasio en Protasio werd gerenoveerd en het plaveisel lag vol puin en stenen, maar enkele bereidwillige vrouwen deden hun uiterste best om het op te ruimen ter ere van Giuseppe en Concetta.

Op 16 september arriveerden Zizi en Micherillo, ontroerd omdat Concettina ging trouwen en hij haar moest vergezellen naar het altaar in de plaats van haar vader die er niet meer was.

Ondertussen kwamen er wat kleine cadeautjes: een koffiekkan, een koffiemolen, kleine likeurglaasjes, sets schotels en bestek van de familie en vrienden die de gunst hadden gekregen, een set keukengerei van Pierino en zijn ooms. Women's Catholic Action gaf ons een bedfoto met de Heilige Familie, de assistent Don Benetti een prachtige groene vaas voor bloemen met zilveren versieringen.

De nacht ervoor was lang. Ik dacht aan mama die achterbleef met drie kinderen die nog jong waren en weinig middelen hadden. "Je hebt weinig vertrouwen, heeft de oratoriumschool je niet geleerd dat er altijd voorzienigheid in het leven is?" zei ik tegen mezelf. Op maandag de 19e stond ik om zeven uur op. Signora Tilde arriveerde in de kanten jurk. Ze kleepte me aan en paste de sluiertje aan die ik in Milaan had gekocht. Om 9 uur kwam de taxi om me naar de kerk te brengen. Ik was in de war, ik vond een zee van mensen die naar me keken. Giuse stond al bij het altaar op me te wachten met een bosje oranjebloesems,

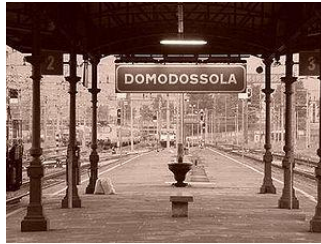

vergezeld van haar zus Rosa omdat moeder Olimpia te opgewonden zou zijn geweest over het trouwen van haar eerste kind. Ik vergezelde hem vergezeld door oom Micherillo op de rode loper.

De mis begon. Monseigneur Pellanda was ook opgewonden. Ik herinner me een bemoedigende homilie, de zegening van de ringen, de belofte van levenslange trouw en, aan het einde van de ceremonie, de handtekeningen. Toen ik wegging, plaatste de moeder van Pierino, die op dat moment ook mijn tante werd, het insigne van de vrouwen van Azione Cattolica op mijn borst.

Hoofdstuk dertien - Nieuw leven

Na de viering in de kerk volgden verfrissingen in de Grandazzi-bar in via Castellazzo. Tussen de ene kus en de andere hadden we een aperitief voor de gasten met wat pizza's en gebakjes. Een groet en een speciale kus aan de schoonfamilie Olimpia en Armando die met mama de koffer waren gaan halen en daarna naar het station renden om de trein van 12.15 uur te halen voor hun huwelijksreis.

Mama huilde bitter. We gingen de coupé binnen. De stationschef kondigde het vertrek aan met zijn fluitje terwijl Giuse en ik uit het raam leunden voor een laatste afscheid. Het avontuur van ons leven begon.

Eenmaal in Florence liepen we richting het hotel aangegeven door Signora Tilde, de bontwerker. Bij de grote ingang werden we begroet door wat muziek, waarna de butler ons naar de kamer op de derde verdieping leidde. Voor ons was alles nieuw, zelfs slapen in een tweepersoonsbed.

De eerste dag bezochten we de stad, de tweede gingen we naar Piazzale Michelangelo waar je heel Florence kon bewonderen. We hebben wat foto's gemaakt: de camera van Giuse met een filmrolletje kon acht zwart-witfoto's maken.

Op de derde dag vertrek naar Rome. Het hotel was

bescheidener omdat het geld dat met offers opzij was gezet, voldoende moest zijn. We stopten een paar dagen om de vier basilieken te bezoeken die Giuse in het heilige jaar had gezien en de Trevi-fontein. We gingen ook terug naar de Esedra-fontein, die op de beroemde nacht in 1953 toen Signora Grazia onder de trein was gevallen.

De tijd brak aan om naar Sicilië te vertrekken. Na een lange reis arriveerde de trein in Calabrië en eindelijk konden we vanaf Villa San Giovanni Sicilië zien. Giuse genoot van die momenten: de trein die op de veerboot werd geladen, de Madonnina bovenaan bij de ingang van de haven van Messina.

Op het station wachtte oom Carmelo, moeders broer, ons op met zijn vrouw Gaetana en dochters Rosetta en Antonietta.

Ze verwelkomden ons als twee prinsen. We stopten twee dagen om Messina te bezoeken: de kathedraalklok die ik als kind had gezien, de Madonna di Montalto en andere zeer mooie pleinen.

Er was maar één mankement aan dat huis: tijdens het eten verkleedden ooms en neven zich en in plaats van aan tafel te gaan zitten zeiden ze: "Laten we een wandeling langs de zee gaan maken". Giuse en ik, berustend, gingen hongerig de deur uit. Rond 23.00 uur gingen we naar huis en begon mijn tante met koken. Op een avond stopte hij de slakken met hun schelpen in de saus, maar het gaat om genegenheid, niet om gewoontes.

Op de derde dag vergezelden ze ons met een paar tranen naar de trein. Oom Micherillo was met de taxichauffeur op het station van Terme Vigliatore om Novara te bereiken. Zizi, zia Maricchia en zia Peppina wachtten ons op in het dorp. Het leek er echt op dat de prinsen van Domodossola eraan kwamen.

De volgende dag gingen we naar Badiavecchia om onze grootmoeder van vaderskant Concetta en vaders ooms, zussen en broers te bezoeken. Op het pleintje met de tabakswinkel van

mijn grootmoeder hadden veel buurtbewoners die mij als kind kenden zich verzameld en riepen hardop naar andere mensen: "Concettina is gearriveerd met haar man!"

Kusjes, knuffels, rode gezichten. Het leek me een droom. Het was precies vijf jaar geleden dat ik het land had verlaten.

Twee dagen later lieten we ons door de taxichauffeur "Cauzi i Lupu" naar Taormina brengen. Om 12.00 uur nam hij ons mee naar het restaurant, waar we met witte handschoenen werden bediend. Giuse en ik keken elkaar aan om te zeggen: "Zullen we genoeg geld hebben?". Nadat we Taormina en vervolgens Castelmola hadden bezocht onder een stortbui, keerden we tegen de avond moe maar voldaan terug naar Novara.

De volgende dag was het alweer tijd om terug te gaan naar Domodossola. De verplichtingen van het nieuwe leven wachtten op ons.

Hoofdstuk veertien - Onze eerste nesten

Hoewel ik in '50 en '53 al aan de reis naar Domodossola was begonnen, was het alsof ik voor het eerst was vertrokken: ik was op weg naar een nieuw leven voor twee.

Nadat we op de veerboot in de trein waren gestapt, gingen we naar het terras om de Madonnina van de haven en Sicilië langzaam weg te zien drijven.

Met een traan keerden we terug naar het rijtuig, gezeten op de houten banken. Er waren toen nog geen stapelbedden.

Toen de nacht viel, begonnen we in slaap te dommelen met onze nek naar beneden hangend. Soms stonden we op om uit het raam te kijken. Op belangrijke stations kondigt de stationschef luid de naam van de stad aan. In Napels waren er op de trottoirs de "guaglioni" die pizza's verkochten. Sluw vroegen ze de reizigers eerst om het geld, daarna vertrok de trein weer en bleven ze achter met geld en pizza.

Langzaam naderden we Milaan. In de trein naar Domodossola ervoer ik de emotie die ik 5 jaar eerder voor het eerst had ervaren: het Lago Maggiore, de Ossola-bergen, de stenen daken. Dit keer samen met mijn man Giuse. Rond het middaguur bereikten we onze bestemming.

De mama en papa van Giuse Armando stonden ons op te wachten. Het was feest: als ze konden hadden ze de klokken laten luiden.

Even snel lunchen met mama Olimpia en daarna uitrusten in ons nieuwe nest in de wijk Motta. De volgende dag hervatte ik mijn werk in de fabriek en keerde Giuse terug naar de bouwplaats.

Mijn gedachten gingen naar mama vanwege mijn gebrek aan steun, maar mijn geestelijk leidsman Don Benetti moedigde me

aan om te bidden en verzekerde me dat veel mensen van haar hielden. Soms gingen Giuse en ik bij haar thuis lunchen en zij genoot ervan. Ondertussen had een van mijn zussen een baan gevonden om bij te dragen met een nieuwe ondersteuning van het gezin.

Korte tijd later kondigden we mama, mama Olimpia en papa Armando aan dat ze in juli grootouders zouden worden.

Ik begon zwangerschapsongemakken te voelen, maar de plicht van het werk belde. Toen waren de arbeiders niet beschermd zoals nu. Giuse slaagde erin een betere baan te vinden dan op de bouwplaats buiten: een kleine fabriek van houten voorwerpen zoals pluggen voor vaten, gereedschap om wollen strengen te ontrafelen en zelfs "paungi" (houten tollen). In de vijfde maand begonnen we aan de rondleiding door de winkels op zoek naar de kinderwagen voor de toekomstige pasgeborene. De breedte was altijd groter dan de toegangsdeur en we moesten besluiten om te verhuizen.

Toen waren er nog geen bureaus, we zijn hier en daar gaan vragen. Providence liet ons een appartement vinden op de tweede verdieping van een huis in via Scapaccino, direct naast de bontwerkplaats.

Binnen korte tijd hebben we de verhuizing geregeld. We zaten niet meer in het centrum, maar ook niet ver, dichterbij mijn werkplek.

De maandelijkse huur was 8.000 lire, veel voor ons magere loon, maar het appartement was gezellig en licht. Op de binnenplaats zouden we ook een paar vierkante meter grond kunnen hebben waar we aromatische kruiden en bloemen kunnen kweken, mijn passie.

Sleutels ontvangen we hebben de kamers opgeruimd en de ramen aangekleed met mooie gordijnen met valletjes en vitrages

in de keuken. Na de verhuizing ging het leven gewoon door. Mijn buik werd steeds duidelijker. Op een dag vroeg een collega me wanneer ik thuis zou zijn met zwangerschapsverlof en raadde me aan om naar de gynaecoloog te gaan. Dus maakte ik de afspraak privé. De dokter schold me bijna uit omdat ik te lang had gewacht: "Je mag niet werken na de zesde maand en je zit al in de zevende maand: je hebt een risico genomen". De volgende dag leverde ik het document af op kantoor en zelfs de klerk zei dat ik naïef was.

Ondertussen bereidde ik de babyuitzet voor door truien, overhemden, schoenen en luiers te breien van oude lakens die ik van mijn mama had gekregen.

We gingen ook de kinderwagen kopen, die ik had klaargemaakt met door mij geborduurde lakens in neutrale kleuren, niet wetend of het een jongen of een meisje was. Eindelijk, op de avond van 2 juli, braken de vliezen en met de koffer al ingepakt vertrokken we te voet naar het ziekenhuis. De gynaecoloog die mij had onderzocht zei tegen Giuse dat hij naar huis mocht. De bevalling was net begonnen en duurde ongeveer 20 uur. De volgende dag ging ze weer naar de kraamkamer terwijl ik nog in de verloskamer zat te wachten.

Op een gegeven moment werd er een jongen geboren en ging de verpleegster het vertellen aan de vader van de baby, die bijna ziek werd van emotie. Na een uur kon hij ons eerste kind, genaamd Armando naar zijn grootvader, knuffelen. Na enkele uren werden ook grootouders, ooms en neven en nichten op de hoogte gebracht. Het leek alsof het de eerste baby in de hele wereld was.

Hoofdstuk vijftien - We danken God...

Een paar uur na de bevalling brachten de verpleegsters op de kraamafdeling dit schepsel van vlees en bloed naar mijn bed. Ze bevestigden het aan mijn borst. Behalve de lappenpop die Zizi als kind voor mij had gemaakt.

Het verblijf in het ziekenhuis was toen een week. Voordat ze naar huis terugkeerden, gingen mensen naar de ziekenhuiskerk voor "zuivering", een zegening van de priester.

Op de afdeling was alles klaar om naar huis te gaan, maar ik begon duizelig te worden. De verloskundige heeft mijn temperatuur gemeten: 39. Mijn pop en ik moesten weer twee dagen stoppen. Uiteindelijk gingen we donderdag 12 bijna genezen naar huis. Op zondag de 15e werd Armando in de nieuwe kinderwagen naar de doopvont gebracht met zijn vader Giuseppe, zijn vriend Mariuccia peetmoeder en peetvader Basilio, een vriend van het oratorium. Ik had niet de vreugde om het evenement bij te wonen omdat de ouderlingen bijgelovig adviseerden om thuis te blijven. Ik stelde mezelf tevreden met het bereiden van een kleine verfrissing.

Het leven als trio was anders, maar het ging redelijk goed met me. Ik had veel melk, de baby groeide en ik ging elke week met hem naar het kindercentrum voor controle.

Aan het einde van de twee maanden hervatte ik helaas het werk in de fabriek. Er waren toen nog geen kleuterscholen. De grootmoeders hadden afgesproken om elk een week voor hem te zorgen.

Toen ik de zesuurdienst werkte voordat ik naar mijn werk ging, pakte Giuse het in en bracht het naar zijn bestemming. Onbewust leed dit kind en ik huilde met hem mee.

Helaas kon ik mijn baan niet opzeggen. Langzaam, met

vertrouwen, vervolgden we de reis in drie richtingen: de eerste maaltijden, de eerste stappen waren geweldig. Op de eerste dag van de kleuterschool vond Giuse eindelijk een beter betaalde baan. Een paar jaar was hij conciërge op de lagere school, daarna werd hij naar het stadhuis geroepen om de functie van verzoenende boodschapper te bekleden.

Zo ontstond er een kans om mijn baan in de fabriek op te zeggen en me aan het kind te wijden terwijl ik wacht om hem een broertje te geven. Op 17 augustus 1962 werden we opgevrolijkt door de geboorte van ons tweede kind. Luciano had een lichte huid en blond haar, het tegenovergestelde van Armando. Een sprookje. Op zondag 26 werd hij gedoopt met zijn vader Giuse, zijn neef Mariuccia en peetvader Giuse's broer Antonio. Wederom moest ik thuisblijven. Na het zwangerschapsverlof heb ik mijn baan opgezegd om me aan twee prachtige kinderen te wijden.

Op 1 oktober 1962 begon Armando met een blauw schort en een tas op zijn schouder aan de eerste klas. We hebben het met een paar tranen toevertrouwd aan juf Leopardi.

In dezelfde periode ontbood de burgemeester van Domodossola Giuse om hem accommodatie voor te stellen op de tweede verdieping van het stadhuis, dat leeg bleef toen de gemeentelijke boodschapper met pensioen ging. In een paar dagen regelden we de verhuizing. In het centrum hadden we alle comfort. 'S Avonds sloot de grote deur, we waren de heersers van de stad. We konden comfortabel naar de demonstraties kijken vanaf het balkon van het burgemeesterskantoor. Vanuit onze ramen konden we een deel van de markt zien met een eeuwenoude traditie.

Ondertussen zette Luciano zijn eerste stappen: hij was de mascotte van de City-medewerkers geworden.

Om Giuse's loon aan te vullen, wilde ik een baan verzinnen. Ik begon ramen, bedden en kussens aan te kleden voor vrienden. Het nieuws verspreidde zich en zo werd ik de "lady of the tents". Giuse leerde in zijn vrije tijd de montage van de gordijnroeden voor te bereiden en godzijdank konden we genieten van een comfortabeler leven.

Op 1 oktober 1968 ging Luciano ook naar school bij lerares Luisa Cerri.

De tijd ging snel. In de zomer gingen we met de kampeertent op vakantie in Italië. Soms tot aan Sicilië, naar mijn geboorteplaats.

In juli 1973 waren we aan het kamperen in Val d'Aosta en ik begon de eerste symptomen van zwangerschap te krijgen. Op 16 februari 1974 arriveerde zusje Daniela voor Armando, die bijna achttien was, en Luciano, die twaalf was. Het was carnaval en de mensen die naar het roze lint aan de deur van het stadhuis keken, dachten dat het een grap was. De pastoor raadde ons aan om de doop op paasnacht te vieren, meter onze vriend Gianna en peetvader van verworven oom Benito.

Vergeet het bijgeloof, deze keer deed ook ik mee aan het evenement in de nacht van 13 april. De volgende dag waren er in het oratorium honderd gasten voor een verfrissing.

Daniela is ook volwassen geworden en we zijn nu oud. Onze drie kinderen hebben ons 7 kleinkinderen gegeven: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizia en Matteo.

Het verhaal loopt ten einde. Op 19 september 2015 vierden Giuse en ik 60 jaar samen.

We danken God, Onze-Lieve-Vrouw en iedereen die van ons hield.

Mazza Concetta Maglio, geboren in Novara di Sicilia op 18 april 1936.

Inhoudsopgave

1. Het ouderlijk huis	7
2. Niet van deze wereld	15
3. Speel in het zand	27
4. Olie, spinnenwebben en het boze oog	38
5. De uilen	45
6. Vossia vergeef me (Starlight)	51
7. Emily	59
8. De vlucht van de zwaluwen	64
9. De deur naar de hemel	71
10. De mooie tusa	77
11. Porseleinen gezicht	81
12. Violtjes	85
13. Nieuw leven	90
14. Onze eerste nesten	93
15. Godzijdank...	97

